GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY DĘBOWIEC NA LATA 2024-2027

Dębowiec, 2024 r.

Spis treści

1. Wstęp ... 3

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami ... 3

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce ... 4

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego ... 10

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami ... 10

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i regionu ... 12

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego ... 14

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy Dębowiec) ... 14

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy ... 18

5.2.1. Charakterystyka Gminy Dębowiec ... 18

5.2.2. Zarys historii obszaru Gminy ... 21

5.2.3. Krajobraz kulturowy ... 25

5.2.4. Zabytki o najważniejszym znaczeniu dla gminy ... 27

5.2.5. Zestawienie obiektów z terenu gminy wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Śląskiego ... 31

5.2.6. Zestawienie obiektów z terenu Gminy Dębowiec wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków ... 32

5.2.7. Obiekty stanowiące własność gminy ... 33

5.2.8. Zabytki ruchome ... 34

5.2.9. Zabytki archeologiczne ... 35

5.2.10. Muzea i zabytki w zbiorach muzealnych ... 35

5.2.11. Dziedzictwo niematerialne ... 35

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń ... 37

7. Założenia programowe ... 38

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami ... 44

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami 44

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami 45

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków 52

Załącznik nr I – Wykaz obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków 53

Aneks numer 1 – wykaz zabytków nieruchomych 53

Aneks numer 2 – wykaz zabytków archeologicznych 58

Spis tabel 61

Spis fotografii 61

1. Wstęp

Zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn. zm.) gmina ma obowiązek sporządzić gminny program opieki nad zabytkami. Program ten jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te określone są w odniesieniu do całej gminy jako jednostki podziału administracyjnego. Dotyczą nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Głównym beneficjentem realizacji programu jest społeczność lokalna, a rolą programu jest wzbudzenie w lokalnej społeczności świadomości wspólnoty kulturowej poprzez uświadamianie mieszkańcom znaczenia lokalnych wartości kulturowych.

Program określa kierunki działań w zakresie opieki nad zabytkami: wskazuje konieczne do wykonania zadania i sugeruje sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych działań organizacyjnych, finansowych, promocyjnych i ochronnych. Istotnym celem programu jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy. Aby program mógł być w pełni realizowany, ważne jest zaangażowanie mieszkańców w opiekę nad zabytkami, za które odpowiedzialne będą władze gminy.

Program powinien pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Współpraca środowisk samorządowych, konserwatorskich i lokalnych przy realizacji programu przynieść powinna wszystkim stronom wymierne korzyści: zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń, polepszenie stanu obiektów zabytkowych, zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznych, ostatecznie prowadząc do wzrostu rozwoju społeczno-gospodarczego.

Gminny program opieki nad zabytkami jest opracowywany na 4 lata. Co 2 lata Wójt sporządza sprawozdanie z realizacji programu, które przedstawia Radzie Gminy. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu kulturowego oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

Przedmiotowy dokument stanowi aktualizację Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Dębowiec na lata 2020-2023.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawą prawną opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami są wcześniej wspomniane przepisy wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn. zm.). Zapis w ustawie mówi jasno, że zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

Program ma na celu, w szczególności:

1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2) uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego, dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;

4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych
   i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Program jest potem ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Podstawę prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami stanowią trzy poniższe ustawy:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997, Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa narodowego w Polsce (art. 5), stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (art. 6 ust. 1), wskazuje, że ochrona środowiska (w tym zabytków) jest konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela (art. 86).

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn. zm.)

Ustawa jest kluczowym aktem prawnym w dziedzinie ochrony zabytków. Definiuje ona m.in. pojęcie zabytku, reguluje zasady ochrony i opieki nad zabytkami, określa: formy ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków, obowiązki właściciela lub posiadacza zabytku, formy finansowania opieki nad zabytkami, zasady prowadzenia badań przy zabytkach, etc. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

Art. 3, który definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Art. 4, który objaśnia, że ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska".

Art. 5, który określa w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii kultury".
Art. 6 klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:
a) krajobrazami kulturowymi,
b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
c) dziełami architektury i budownictwa,
d) dziełami budownictwa obronnego,
e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
f) cmentarzami,
g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (...),
f) instrumentami muzycznymi,
g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
b) cmentarzyskami,
c) kurhanami,
d) reliktami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej".
Art. 7, który określa formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,

- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu, na którym znajduje się zabytek. Także wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Do rejestru można wpisać także otoczenie, nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny.

Lista Skarbów Dziedzictwa

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na ww. listę wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego zaliczany do jednej z następujących kategorii:

1) zabytków archeologicznych, które mają więcej niż 100 lat, wchodzą w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć,
2) elementów stanowiących integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż 100 lat,
3) wykonanych ręcznie dowolną techniką i na dowolnym materiale dzieł malarstwa, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 4 i 5, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 150 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
4) wykonanych ręcznie na dowolnym materiale akwareli, gwaszy i pasteli, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 30 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
5) mozaik, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 1 i 2, oraz rysunków wykonanych ręcznie przy użyciu dowolnej techniki i na dowolnym materiale, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
6) oryginalnych dzieł grafiki i matryc do ich wykonania oraz oryginalnych plakatów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
7) oryginalnych rzeźb, posągów lub ich kopii wykonanych tą samą techniką co oryginał, nieobjętych kategorią wskazaną w pkt 1, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
8) fotografii, filmów oraz ich negatywów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
9) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach inkunabułów i manuskryptów oraz map i partytur muzycznych, liczących więcej niż 50 lat, które nie są własnością ich twórców,
10) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach książek, które mają więcej niż 100 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
11) map drukowanych, które mają więcej niż 200 lat,
12) środków transportu, które mają więcej niż 75 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,

13) innych kategorii, niewymienionych w pkt 1–12, obejmujących zabytki, które mają więcej niż 50 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro
– na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczpospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu. Na listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne.

Park kulturowy

Park Kulturowy jest tworzony w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 17, który określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury; składowania lub magazynowania odpadów.

Art. 20, który mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenów.

Art. 21: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy".

Art. 22: „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.
2. Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.
3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.
4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.
5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:
1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych".

Nowelizacja ustawy z dnia 22 czerwca 2017 roku wprowadziła zapis, mający na celu ochronę obiektów zabytkowych, co do których zostało wszczęte postępowanie w sprawie wpisu do rejestru zabytków nieruchomych, ale decyzja nie jest jeszcze ostateczna: „*od dnia wszczęcia postępowania w sprawie wpisu zabytku do rejestru do dnia, w którym decyzja w tej sprawie stanie się ostateczna, przy zabytku, którego dotyczy postępowanie, zabrania się prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i podejmowania innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku*". Zakaz ten dotyczy również robót budowlanych objętych pozwoleniem na budowę albo zgłoszeniem, a także działań określonych w innej decyzji pozwalającej na ich prowadzenie. (Art. 10 a).

W ramach nowelizacji ustawy Art. 81. 1. mówi, iż w trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 2023 poz. 40)

Zapis w ustawie informuje, że zaspokajanie potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne gminy obejmują zagadnienia związane z ochroną zabytków jak i opieką nad zabytkami (art. 7 ust.1, pkt 9).

Dodatkowe uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawierają m.in.:

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2023 poz. 977 z późn. zm.)

Ustawa precyzuje, co powinno być uwzględniane podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także ustaleniach lokalizacji inwestycji celu publicznego. W planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym należy uwzględnić wymagania dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, a także dóbr kultury współczesnej. Zgodnie z nowelizacją ustawy gminy zostały zobligowane do sporządzenia planu ogólnego. Gminy powinny sporządzić plany lokalne do 31 grudnia 2025 r., po tym terminie studia przestaną obowiązywać.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. 2023 poz. 682 z późn. zm.)

Przepisy tej ustawy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2, ust 2 pkt 3). W art. 5, ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.
W przypadku pozytywnej opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków lub do gminnej ewidencji zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku

do właściwego ministra o zgodę na odstąpienie od obowiązujących przepisów techniczno-budowlanych (art. 9, ust. 3, pkt 4).

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. 2022 poz. 2556)

Ustawa wskazuje, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych. Dodatkowo ustanawia, iż prognoza oddziaływania na środowisko, sporządzana przy okazji opracowywania: polityk, strategii, planów lub programów powinna: określać, analizować i oceniać przewidywane, znaczące oddziaływanie na środowisko, a także zabytki.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2022 poz. 916 z późn. zm.)

Ustawa określa m. in. procedury dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew na terenach objętych prawną ochrona konserwatorską. Wojewódzki konserwator zabytków wdaje zezwolenia na usunięcie drzew lub krzewów z terenów nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. 2023 poz. 344 z późn. zm.)

Ustawa mówi, że jednym z celów publicznych jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz precyzuje, jakie działania wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. 2020 poz. 194)

W rozumieniu niniejszej ustawy działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury. Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. Ustawa określa, że sprawowanie opieki nad zabytkami jest jednym z podstawowych zadań instytucji kultury oraz, że prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. 2023 poz. 571 z późn. zm.)

Ustawa informuje, że gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe/stowarzyszenia.

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zawierają:

Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. 2022 poz. 385 z późn. zm.)

Ustawa zawiera zapisy o przechowywaniu, zabezpieczaniu i udostępnianiu zabytków. Ustawa mówi, iż Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określa, w drodze rozporządzenia, zakres, formy i sposób ewidencjonowania zabytków w muzeach.

Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. 2022 poz. 2393)

Biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy, które zawiera:

Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. 2020 poz. 164)

Narodowy zasób archiwalny służy nauce, kulturze, gospodarce narodowej oraz potrzebom obywateli. Nadzór nad narodowym zasobem archiwalnym sprawuje minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego za pośrednictwem Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych.

Akty wykonawcze:

- Rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 30, poz. 259),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 roku Nr 71, poz. 650),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 75, poz. 706),
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie Polskiego Komitetu Doradczego (Dz. U. z 2004 roku Nr 102, poz. 1066),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz.U. 2019 poz. 1811),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 roku Nr 212. poz. 2153),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2019 poz. 1470).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 roku Nr 89, poz. 510),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2021 poz. 56),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. 2021 poz. 81).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Dębowiec na lata 2024-2027, jest spójny ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w dokumentach poniżej:

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026 (Uchwała Rady Ministrów z dnia 1 grudnia 2023 r.)

Celem programu jest zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych czy zwiększenie zastosowania nowych technologii.

Najważniejsze cele programu:

Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

- model i system wartościowania zabytków;
- plany zarządzania dla pomników historii;
- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
- system bezpieczeństwa zabytków;
- projektowanie konserwatorskie.

Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);
- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
- rozwój portalu zabytek pl.

Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (Uchwała Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r.)

Znaczenie dokumentu w kontekście programu opieki nad zabytkami jest istotne, gdyż jednym z ustawowych celów programów opieki nad zabytkami jest włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.

Celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie.

Koncepcja kładzie nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Dokument formułuje również zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu

przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa. Uwzględnia także problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu;
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na obszarach o niższym reżimie ochronnym;
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich;
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (Uchwała Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r.)

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (SRKS) stanowi kontynuację i aktualizację przyjętej uchwałą nr 61 Rady Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020.

Diagnoza w zakresie objętym programowaniem strategicznym opiera się na trzech obszarach:

- obszar 1: współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

W obszarze 2 kultura wskazano m.in. na zły stan zabytków oraz niewykorzystany potencjał szlaków kulturowych (tylko niespełna 1/3 obiektów zabytkowych figurujących w rejestrze krajowym nie wykazuje objawów zniszczenia). Jednocześnie wskazano także na rosnący potencjał muzeów w zakresie budowania kapitału społecznego, które zarówno w Polsce, jak i na świecie, odgrywają również coraz ważniejszą rolę w kształtowaniu świadomości historycznej i tożsamości narodowej.

Jako cel główny SRKS wskazała wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków.

Cel główny SRKS realizowany będzie przez trzy cele szczegółowe:

- Cel szczegółowy 1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne:
  - Usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami,
  - Rozwój i wzmacnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.
- Cel szczegółowy 2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich:
  - Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze,
  - Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dóbr kultury,
  - Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury,
  - Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę,
  - Wzmacnianie promocji kultury polskiej za granicą.
- Cel szczegółowy 3. Zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju.
  - Wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju,
  - Rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych,
  - Wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i regionu

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Dębowiec na lata 2024-2027 wykazuje spójność zarówno z programami o charakterze wojewódzkim i regionalnym, a w szczególności z następującymi programami strategicznymi i ich celami:

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie śląskim na lata 2022-2025

W Programie sformułowano następujący cel nadrzędny Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie śląskim na lata 2022–2025:

HARMONIJNE ZARZĄDZANIE KRAJOBRAZEM KULTUROWYM ORAZ OPTYMALNE ZACHOWANIE AUTENTYCZNEGO MATERIALNEGO I NIEMATERIALNEGO DZIEDZICTWA WSPOMAGA BUDOWĘ KAPITAŁU SPOŁECZNEGO ORAZ ROZWOJU GOSPODARCZEGO WOJEWÓDZTWA I PROMOCJI REGIONU W KRAJU I NA ŚWIECIE.

Aby ten cel został zrealizowany, konieczne jest podjęcie działań związanych i z materią zabytków i kompetencją społeczną. Temu służą wyróżnione dwa cele strategiczne programu:

- Cel strategiczny I – Zrównoważone zachowanie dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego) i włączenie go w zarządzanie procesami gospodarczymi,

Dla celu strategicznego sformułowano trzy cele operacyjne:

- Cel operacyjny I.1 – Weryfikacja zasobów zabytkowych województwa
- Cel operacyjny I.2 – Budowa kompleksowej strategii i wywiedzionego z niej systemu zarządzania dziedzictwem kulturowym województwa
- Cel operacyjny I.3 –Zarzadzanie materialnym i niematerialnym dziedzictwem jako element strategii gospodarczej województwa śląskiego

- Cel strategiczny II – Kształtowanie pozytywnego klimatu dla instytucji i włączenia społecznego w opiekę nad dziedzictwem kulturowym regionu.

Dla drugiego celu strategicznego sformułowano dwa cele operacyjne:

- Cel operacyjny II.1 –Upowszechnianie wiedzy o zabytkach oraz sposobach opieki nad zabytkami na wszystkich poziomach edukacji
- Cel operacyjny II.2 – Włączenie społeczności lokalnych w procesy opieki nad dziedzictwem kulturowym od poziomu strategii do wspólnych, systemowych działań

STRATEGIA ROZWOJU POWIATU CIESZYŃSKIEGO 2017-2025

Strategia stanowi załącznik do Uchwały Nr XXXVII/236/17 Rady Powiatu Cieszyńskiego z dnia 28 listopada 2017 r. w sprawie uchwalenia Strategii Rozwoju Powiatu Cieszyńskiego na lata 2017-2025.

Program opieki nad zabytkami Gminy Dębowiec na lata 2020-2023 wpisuje się w następujące cele zawarte w ramach obszaru 3. Kultura:

Cel strategiczny 2. Zachowanie i kultywowanie lokalnych tradycji oraz ochrona krajobrazu kulturowego Śląska Cieszyńskiego.

- Cel operacyjny 2.2. Propagowanie idei ochrony dziedzictwa kulturowego.
- Cel operacyjny 2.3. Kompleksowa ochrona dóbr kultury.

Cel strategiczny 3. Identyfikacja i promocja charakterystycznych walorów kulturowych Śląska Cieszyńskiego.

- Cel operacyjny 3.1. Identyfikacja charakterystycznych walorów kulturowych dla Śląska Cieszyńskiego.
- Cel operacyjny 3.2. Promocja walorów kulturowych Śląska Cieszyńskiego.

W Strategii Rozwoju Powiatu uwzględniono m.in. aktualizację, wydanie i propagowanie monografii historycznej Śląska Cieszyńskiego, oznaczenie obiektów zabytkowych, określenie i propagowanie pożądanego stylu zabudowy na Śląsku Cieszyńskim, wyznaczenie norm architektonicznych poprzez opracowanie standardów urbanistyczno-architektonicznych z uwzględnieniem charakterystyki urbanistycznej i ruralistycznej poszczególnych gmin, wspieranie badań regionalnych w zakresie dziedzictwa kulturowego, tworzenie i realizację programów opieki nad zabytkami, wspieranie identyfikacji zabytków kultury, wspieranie i identyfikację działających na terenie Śląska Cieszyńskiego tradycyjnych zakładów rzemieślniczych i przemysłowych, gospodarstw rolnych, stosujących tradycyjne narzędzia i formy gospodarowania oraz innych tradycyjnych i zanikających form aktywności gospodarczej, wspieranie funkcjonowania placówek zajmujących się ochroną dziedzictwa kulturowego, wspieranie rewitalizacji zabytków i przestrzeni zabytkowych, wspieranie gromadzenia i opracowywania eksponatów historycznych Śląska Cieszyńskiego, wpieranie gromadzenia i opracowywania zwyczajów, podań, legend, obrzędowości, strojów ludowych i innych istotnych zjawisk kulturowych Śląska Cieszyńskiego, przekazywanie informacji o wyjątkowych walorach Śląska Cieszyńskiego.

Biorąc powyższe pod uwagę, realizacja Programu opieki nad zabytkami przez Gminę Dębowiec jest spójna z zamierzeniami rozwojowymi Powiatu Cieszyńskiego.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy Dębowiec)

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Dębowiec na lata 2024-2027, jest zbieżny z dokumentami gminy o charakterze strategicznym i opracowaniami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy oraz zawierającymi ustalenia dotyczące ochrony środowiska przyrodniczego, opisanymi poniżej:

Strategia Rozwoju Gminy Dębowiec na lata 2016-2025

Strategia jest podstawowym dokumentem strategicznym, w którym sformułowane zostały kluczowe kierunki rozwoju Gminy.

W ramach Strategii określono następującą wizję rozwoju Gminy:

Gmina Dębowiec atrakcyjnym i nowoczesnym miejscem do życia, pracy, wypoczynku i inwestycji oraz wysokiej atrakcyjności osiedleńczej, z którym utożsamia się lokalna społeczność, gdzie powstają nowe miejsca pracy, a dzięki bogatym zasobom naturalnym oraz przedsiębiorczości mieszkańców staje się ważnym punktem na mapie turystycznej regionu.

Ponadto, w dokumencie określono również misję Gminy, która prezentuje się następująco:

Świadczenie usług na najwyższym poziomie, w celu podniesienia odczuwalnej przez mieszkańców jakości życia oraz wzmocnienia atrakcyjności osiedleńczej, a także zwiększenia potencjału turystycznego i wzrostu rozwoju społeczno-gospodarczego gminy Dębowiec.

Realizacja Strategii Rozwoju Gminy opiera się na działaniach w trzech następujących obszarach:

- jakość życia i kapitał społeczny,
- atrakcyjność gospodarcza,
- środowisko i turystyka.

Dla wyżej wymienionych obszarów określono strategiczne cele, z których wynikają cele operacyjne.

Z przedmiotowym dokumentem spójność wykazuje Cel strategiczny 3. Ochrona walorów środowiskowych i rozwój turystyki w Gminie Dębowiec, w ramach którego wyznaczono m.in. następujące cele operacyjne:

- Cel operacyjny 3.1. Wykorzystanie potencjału turystycznego i kulturowego Gminy Dębowiec
- Cel operacyjny 3.2. Rozwój stref rekreacji i wypoczynku
- Cel operacyjny 3.3. Wdrażanie rozwiązań ekologicznych

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Dębowiec

Dokument stanowi załącznik do uchwały Nr 8/III/2014 Rady Gminy Dębowiec z dnia 30 grudnia 2014 r.
W Studium określono m.in. uwarunkowania wynikające ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej na terenie Gminy Dębowiec.

W ustaleniach kierunków studium uwzględniono ochronę:

- obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków,
- obiektów i obszarów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- stanowisk archeologicznych wraz ze strefami obserwacji archeologicznej,
- miejsc pamięci narodowej.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Dębowiec uwzględnia m.in. zasady ochrony zabytków ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków:
1) dla budynków wpisanych do gminnej ewidencji zabytków obowiązuje zachowanie ich cech stylowych tj.: gabarytów i formy obiektów, geometrii dachów, detali architektonicznych i podziału architektonicznego elewacji (rozmiar, kształt i rozmieszczenie otworów);
2) dla obiektów małej architektury obowiązuje utrzymanie istniejącej formy, detalu architektonicznego, a także w przypadku ich renowacji zastosowanie materiałów wykończeniowych nawiązujących do pierwotnego ich wykończenia;
3) wokół stanowisk archeologicznych wyznaczone zostały strefy obserwacji archeologicznej. Dla stanowisk archeologicznych oraz stref obserwacji archeologicznej wymaga się, by wszelkie roboty ziemne były prowadzone zgodnie z przepisami z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Dotyczy to w szczególności działań podejmowanych w związku z odkryciem przedmiotów zabytkowych lub obiektów zabytkowych;

4) dla terenów cmentarzy obowiązuje zachowanie historycznie ukształtowanego planu alei, zieleni wysokiej, ochrona zabytkowych nagrobków sprzed 1945 r. oraz innych obiektów architektury sakralnej;
5) dla obszarów parków obowiązuje zachowanie układu głównych alei, starodrzewia; obowiązuje kształtowanie obiektów małej architektury (np. ławki, latarnie) w sposób ujednolicony na danym obszarze.

Zgodnie ze zmianami w ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, które weszły w życie 24 września 2023 r., studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Dębowiec obowiązuje do końca 2025 r. Zastąpi go plan ogólny.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Na terenie Gminy Dębowiec obowiązuje miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru całej Gminy, w którym zawarte zostały ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (dalej MPZP):

- MPZP dla Gminy Dębowiec przyjęty Uchwałą Nr 220/XXXI/2017 Rady Gminy Dębowiec z dnia 19 września 2017 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Dębowiec.

Ustala się strefy „A" ochrony konserwatorskiej wokół obiektów wpisanych do rejestru zabytków, przy czym wokół kościoła filialnego w Simoradzu p.w. św. Jakuba obowiązuje strefa ochrony krajobrazu „SK".
W obrębie stref „A" ochrony konserwatorskiej wokół obiektów wpisanych do rejestru zabytków, obowiązuje:
1) ochrona starodrzewu,
2) zakaz lokalizacji dominant w formie masztów, wież, wolno stojących nośników reklamowych.

Dla budynków ujętych w gminnej ewidencji zabytków, za wyjątkiem obiektów wpisanych do rejestru zabytków obowiązują następujące ustalenia:
1) zachowanie cech stylowych tj.: gabarytów, kształtów dachów, historycznego pokrycia dachu, wystroju architektonicznego elewacji, historycznej stolarki okiennej i drzwiowej, a także elementów pierwotnego zabytkowego wykończenia ścian wewnątrz budynku oraz schodów i stolarki drzwiowej,
2) zakaz stosowania panelowych materiałów wykończeniowych z tworzyw sztucznych na elewacjach budynków oraz innych materiałów nie nawiązujących do pierwotnego wykończenia elewacji budynków,
3) zakaz przesłaniania detali architektonicznych elewacji takich jak: gzymsy, pilastry, boniowania, opaski okienne i drzwiowe, elementy muru pruskiego, cokoły kamienne i ceglane w tym zakaz stosowania materiałów służących izolacji termicznej na ścianach budynków posiadających detale architektoniczne,
4) zakaz lokalizacji anten, masztów, urządzeń klimatyzacyjnych na elewacjach frontowych obiektów.

Dla budowli ujętych w gminnej ewidencji zabytków – nakaz zachowania istniejącej formy obiektów oraz zachowanie pierwotnych materiałów wykończeniowych lub materiałów nawiązujących do pierwotnego ich wykończeniem.

Dla terenów obejmujących: zespół dworsko-parkowy w Dębowcu, zespół podworski w Iskrzyczynie, zespół dworsko-parkowy w Kostkowicach, zespół dworski w Ogrodzonej ustala się strefy ochrony krajobrazu „SK".

W granicach stref obowiązuje:
1) dla budynków ujętych w gminnej ewidencji zabytków zachowanie ustaleń wyżej wymienionych,

2) dla nowo realizowanych budynków ustala się:
a) stosowanie dachów, o kącie nachylenia połaci dachowych od 300 do 450,
b) krycie dachów dachówką lub innym materiałem imitującym dachówkę,
c) stosowanie jasnych tynków na elewacjach budynków,
d) zachowanie i ochrona starodrzewu.

Dla parku i wyspy parkowej na stawie z XIX w. wchodzącej w skład zespołu dworsko parkowego w Dębowcu oraz parku dworskiego z 1840 r. wchodzącego w skład zespołu dworsko-parkowego w Kostkowicach wskazanych obowiązuje: zachowanie układu głównych alei, zachowanie i ochrona starodrzewu.

W zakresie realizacji reklam na budynkach ujętych w gminnej ewidencji zabytków (za wyjątkiem obiektów wpisanych do rejestru zabytków) oraz w granicach terenów strefy ochrony krajobrazu „SK" obowiązują następujące ustalenia:
1) w przypadku realizacji reklam na budynkach obowiązuje nakaz ich umieszczania w parterach obiektów do linii gzymsu, a w razie jego braku do dolnej wysokości okien I pietra,
2) zakaz lokalizacji reklam o powierzchni reklamowej większej niż 3 m2 na budynkach,
3) dopuszcza się wykonanie napisów reklamowych w formie liter bezpośrednio na elewacji budynku,
4) w obrębie obszarów objętych strefami ochrony krajobrazu „SK" obowiązuje zakaz lokalizacji reklam wolno stojących, o powierzchni reklamowej powyżej 6 m^2.
Dla obiektów małej architektury ujętych w gminnej ewidencji zabytków, obowiązuje utrzymanie istniejącej formy, detalu architektonicznego, a także w przypadku ich renowacji zastosowanie materiałów wykończeniowych nawiązujących do pierwotnego ich wykończenia.

Dla terenów cmentarzy ujętych w gminnej ewidencji zabytków, ustala się strefy ochrony krajobrazu „SK", w granicach których obowiązuje:
1) zachowanie historycznie ukształtowanego planu alei, starodrzewu,
2) zachowanie zabytkowych nagrobków sprzed 1945 r. oraz innych obiektów architektury sakralnej, a także zabytkowych ogrodzeń.

Wokół stanowisk archeologicznych ustala się strefy „OW" obserwacji archeologicznej. Wszelkie roboty ziemne w granicach stref „OW" oraz w obrębie stanowisk archeologicznych winny być prowadzone zgodnie z przepisami z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Dotyczy to w szczególności działań podejmowanych w związku z odkryciem przedmiotów zabytkowych lub obiektów zabytkowych.

Ustala się ochronę miejsc pamięci obejmujących:
1) wojenną mogiłę zbiorową poległych w 1945 r. (6 nazwisk) – krzyż w lesie „Kamieniec" w sołectwie Ogrodzona (działka nr 859/1),
2) obelisk upamiętniający fakt pierwszego zrzutu „Cichociemnych" na terenie sołectwa Dębowiec z okresu II Wojny Światowej,
3) zbiorową mogiłę 19 pomordowanych zlokalizowana w lasku „Dolce" w sołectwie Dębowiec,
4) wojenną mogiłę zbiorową nieznanych żołnierzy poległych w czasie drugiej wojny światowej – krzyż w lesie „Kamieniec" (działka nr 863/3) sołectwie Ogrodzona.

Ponadto na terenie gminy obowiązują:

- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla części obszaru gminy Dębowiec przyjęty Uchwałą nr 293/XXXIV/2022 Rady Gminy Dębowiec z dnia 27 września 2022 r.

- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla części obszaru gminy Dębowiec przyjęty Uchwałą nr 294/XXXIV/2022 Rady Gminy Dębowiec z dnia 27 września 2022 r.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Charakterystyka Gminy Dębowiec

Gmina Dębowiec znajduje się w województwie śląskim, w powiecie cieszyńskim. Jest ona gminą wiejską leżącą w zachodniej części Podgórza Śląskiego. Siedzibą Gminy jest wieś Dębowiec.

Gmina Dębowiec sąsiaduje z następującymi gminami:

- Cieszyn, pow. cieszyński, woj. śląskie,
- Hażlach, pow. cieszyński, woj. śląskie,
- Strumień, pow. cieszyński, woj. śląskie,
- Skoczów, pow. cieszyński, woj. śląskie,
- Goleszów, pow. cieszyński, woj. śląskie.

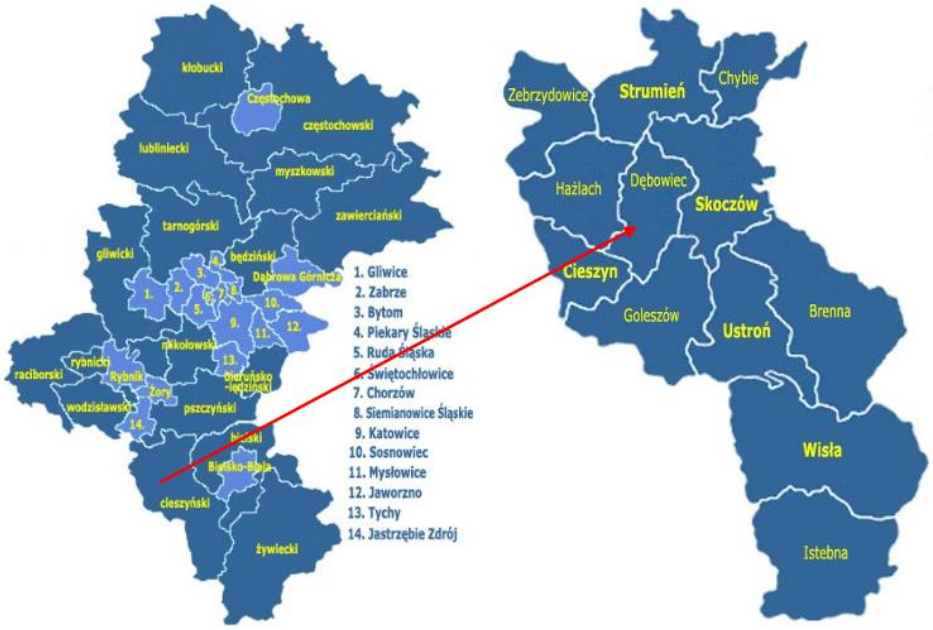

Rysunek 1. Położenie Gminy Dębowiec na tle powiatu cieszyńskiego i województwa śląskiego.

Powierzchnia gminy wynosi 42,48 km^2. Gmina Dębowiec podzielona jest na 7 sołectw: Dębowiec, Gumna, Iskrzyczyn, Kostkowice, Łączka, Ogrodzona i Simoradz.

Zasoby przyrodnicze i obszary chronione

Głównym ciekiem wodnym gminy jest rzeka Knajka, która ma przewagę cech cieku górskiego zarówno co do charakteru zlewni jak i warunków hydro – geologicznych. Przepływa przez tereny w małym stopniu zadrzewione, co powoduje, iż zlewnia ma znacznie ograniczoną retencję powierzchniową. Długość rzeki na terenie gminy Dębowiec wynosi 10,8 km.

Lasy na terenie Gminy Dębowiec zajmują powierzchnię 557 ha (w tym lasy prywatne 116,5 ha, lasy gminne 0,3 ha) co łącznie stanowi ok. 13,4% terenu całej gminy. Największe zwarte kompleksy leśne występują głównie w północnej części gminy.

Na terenie Gminy Dębowiec występują następujące formy ochrony przyrody:

- Obszar Natura 2000 Dolina Górnej Wisły PLB240001 – obszar ptasi
- Obszar Natura 2000 Cieszyńskie Źródła Tufowe PLH240001 – obszar siedliskowy
- Pomniki przyrody (11 sztuk).

Turystyka i rekreacja

Gmina Dębowiec położona jest na trasie pieszych i rowerowych szlaków turystycznych.

Fotografia 1. Mapa gminy Dębowiec z oznaczeniem szlaków nordic walking.

Szlaki rowerowe skupiają się głównie wzdłuż dróg gminnych i powiatowych, przebiegając wśród pagórków, lasów i stawów. Odkrywają one bezcenne skarby architektury sakralnej oraz zagłębiają się w otaczającej przyrodzie.

Tabela 1. Szlaki rowerowe przebiegające przez teren gminy Dębowiec.

Lp.	Szlaki rowerowe
1	11 Y (żółty) - odgałęzienie trasy nr 1 Pszczyna – Cieszyn, granica państwa. – Pszczyna – Sznelowiec – Os. Wodociągowe – Polne Domy – Jez. Goczałkowickie, zapora – Suszarnia – Gibowy Staw – Pierściec – Kiczyce – Zabawa – Skoczów – Groszówka – Kaplicówka – Simoradz – Dębowiec Podlesie - Dębowiec – Kostkowice – Zamarski – Przedmieście Frysztackie – Zamkowa Góra – Cieszyn, przejscie graniczne.

2	13 Z (zielony] - trasa łącząca Rybnik z Beskidem Śląskim. – Rybnik - Paruszowiec – Ligota – Brzeziny – Chwałowice – Jankowice Rybnickie – Świerklany – Brychówka – Abisynia – Borynia (Jastrzebie Zdrój) – Szeroka –Kąty – Dębina – Kyndra – Bzie Zameckie – Ruptawiec – Brzeziny – Hanzlówka – Zebrzydowice – Kotucz – Zagrodniki – Kończyce Małe – Karłowiec – Kończyce Wielkie – Hażlach – Czarne Doły – Zamarski – Gumna – Bielowiec – Bażanowice – Dzięgielów – Zamek – Wadoły – Cisownica – Na Łazie – Czantoria Baranowa – Ustroń.
3	254 N (niebieski): – Kaczyce - Podświnioszów, granica – Kaczyce Dolne – Kaczyce Górne – Podlesie – Świerszczyniec – Kończyce Wielkie – Pod Rudnikiem – Dębowiec Las – Dębowiec.

Naturalnym bogactwem Dębowca są zalegające na głębokości ponad 500m pod ziemią wyjątkowo bogate, unikatowe na skalę światową złoża solankowe.

Pierwsze zmianki określające zalety i walory solanki datowane są na 1912 r. kiedy podczas wierceń przeprowadzonych przez Ostrawsko - Karwińskie Gwarestwo natrafiono na pokłady solankowe. Badania przeprowadzone następnie przez Chemisch - Mikroskopische Laboratorium dr M. A. Jolles w Wiedniu wykazały iż solanki zawierają w swym składzie bardzo wysokie, jedne z najwyższych w Europie, stężenie jodu i bromu.

Solanka z Dębowca posiada jedną z najwyższych w świecie koncentrację takich minerałów jak: jod, brom, wapń, krzem oraz selen i zaliczona jest Rozporządzeniem Rady Ministrów z lutego 2006 r. (Dz. U. nr 32/2006 poz. 220) do wód leczniczych i termalnych.

Fotografia 2. Tężnia solankowa w Dębowcu – jedna z głównych atrakcji turystycznych gminy.

5.2.2. Zarys historii obszaru Gminy

Dębowiec

Miejscowość po raz pierwszy wzmiankowana została w łacińskim dokumencie Liber fundationis episcopatus Vratislaviensis (pol. Księga uposażeń biskupstwa wrocławskiego), spisanej za czasów biskupa Henryka z Wierzbna ok. 1305 w szeregu wsi zobowiązanych do płacenia dziesięciny biskupstwu we Wrocławiu, w postaci item in Dambonczal. Wieś politycznie znajdowała się wówczas w granicach utworzonego w 1290 piastowskiego (polskiego) księstwa cieszyńskiego, będącego od 1327 lennem Królestwa Czech, a od 1526 roku w wyniku objęcia tronu czeskiego przez Habsburgów wraz z regionem aż do 1918 roku w monarchii Habsburgów (potocznie Austrii).

Dość szybko Dębowiec został własnością szlachecką. Stał się gniazdem rodowym szeroko rozgałęzionej rodziny szlacheckiej Słopów (Szłopów, Szłapów), pieczętującej się herbem Kornicz, której przedstawiciele osiągnęli w kolejnych latach szereg nie tylko lokalnych urzędów.

W XVI wieku z racji niedostatku produkowanej żywności przez pola uprawne na tym terenie zaczęły powstawać pierwsze gospodarstwa rybne.

W 1905 założono w Dębowcu oddział Ochotniczej Straży Pożarnej. W 1908 wybudowano budynek szkolny z okazji sześćdziesięciolecia panowania monarchy austriackiego Franciszka Józefa. W 1912 na miejscowym cmentarzu ewangelickim poświęcono kaplicę, obecny kościół Zbawiciela.

Po I wojnie światowej miejscowość jako część Śląska Cieszyńskiego stała się przedmiotem polsko-czechosłowackiego konfliktu granicznego. W 1918 roku na bazie Straży Obywatelskiej miejscowi Polacy utworzyli lokalny oddział Milicji Polskiej Śląska Cieszyńskiego, który podlegał organizacyjnie 14 kompanii w Skoczowie. Ostatecznie Dębowiec znalazł się w 1920 w granicach II Rzeczypospolitej.

Po agresji wojsk niemieckich na Polskę w 1939 miejscowość została włączona do III Rzeszy. W nocy z 15 na 16 lutego 1941 na terenie Dębowca zostali zrzuceni na teren okupowanej Polski pierwsi Cichociemni. Brytyjski bombowiec „Adolphus" odbywał swój pierwszy lot do Polski, aby zrzucić skoczków pod Włoszczową; błąd nawigatora oraz brak paliwa zmusił go do zrzutu spadochroniarzy w Dębowcu, wśród których znajdowali się: Józef Zabielski (ps. Żbik), mjr Stanisław Krzymowski (ps. Kostka) i kurier Czesław Raczkowski (ps. Orkan), którzy później przedostali się do Warszawy. Zdarzenie to zostało upamiętnione odsłoniętym w 1991 obeliskiem w centrum miejscowości. W styczniu 1945 wycofujące się wojska niemieckie ewakuowały więźniów goleszowskiej filii obozu zagłady w Oświęcimiu, po drodze w „marszu śmierci" zginęło ich tu 19. Upamiętnia ich pomnik odsłonięty w 1949 w Dębowcu na tzw. Dolcach pod laskiem „Dólka".

W 1950 r. grupa chłopów z Dębowca założyła pierwszą w powiecie cieszyńskim rolniczą spółdzielnię produkcyjną. Po drugiej wojnie światowej wznowiono też wydobycie gazu ziemnego. Jest on wydobywany do dziś, podobnie jak solanka jodowo-bromowa. W 1960 do użytku oddano budynek przedszkola.

Gumna

W Gumnach odkryto ślady pierwszych społeczności rolniczych jakie pojawiły się na Śląsku Cieszyńskim w IV tysiącleciu p.n.e., związane są one z późną kulturą lendzielską.

Miejscowość po raz pierwszy wzmiankowano w 1523 roku jako Humna, co czyni ją najpóźniej wzmiankowaną spośród miejscowości wchodzących w skład gminy Dębowiec. Od początku znajdowała się

w granicach księstwa cieszyńskiego (od 1327 lenna Królestwa Czech) i pozostawała wsią książęcą, tutejsi rybacy zobowiązani byli dostarczać na cieszyński zamek karpie z miejscowych stawów.

Według austriackiego spisu ludności z 1900 w 41 budynkach w Gumnach na obszarze 409 hektarów mieszkało 286 osób, co dawało gęstość zaludnienia równą 69,9 os./km². z tego 125 (43,7%) mieszkańców było katolikami, 155 (54,2%) ewangelikami a 6 (2,1%) wyznawcami judaizmu, 278 (97,2%) było polsko- a 8 (2,8%) niemieckojęzycznymi.

W 1901 roku został w Gumnach założony cmentarz ewangelicki, cztery lata później była na nim wzniesiona dzwonnica.

W 1912 roku zawiązana została miejscowa jednostka ochotniczej straży pożarnej.

Po zakończeniu I wojny światowej tereny, na których leży miejscowość - Śląsk Cieszyński stał się punktem sporu pomiędzy Polską i Czechosłowacją. W 1918 roku na bazie Straży Obywatelskiej miejscowi Polacy utworzyli lokalny oddział Milicji Polskiej Śląska Cieszyńskiego pod dowództwem ob. Węglorza, który podlegał organizacyjnie 1. kompanii w Cieszynie.

Iskrzyczyn

Iskrzyczyn to jedna z najstarszych miejscowości na Śląsku Cieszyńskim. Miejscowość została po raz pierwszy wzmiankowana w dokumencie protekcyjnym biskupa wrocławskiego Wawrzyńca z dnia 25 maja 1223 roku wydanym na prośbę księcia opolsko-raciborskiego Kazimierza dla klasztoru premonstrantek w Rybniku, w którym to wymieniono około 30 miejscowości mających im płacić dziesięcinę. Pośród 14 miejscowości kasztelanii cieszyńskiej wymieniony jest również Iskrzyczyn jako Y(I)sc(h)richino. Prawdopodobnie wieś ta istniała już jednak wcześniej. Wieś politycznie znajdowała się początkowo w granicach piastowskiego (polskiego) księstwa opolsko-raciborskiego. W 1290 w wyniku trwającego od śmierci księcia Władysława opolskiego w 1281/1282 rozdrobnienia feudalnego tegoż księstwa powstało nowe księstwo cieszyńskie, w granicach którego znalazł się również Iskrzyczyn. Od 1327 księstwo cieszyńskie stanowiło lenno Królestwa Czech, a od 1526 roku w wyniku objęcia tronu czeskiego przez Habsburgów wraz z regionem aż do 1918 roku w monarchii Habsburgów (potocznie Austrii).

W 1453 miejscowość została zakupiona przez Franciszka z rodu Tschammerów od Jana Frydrychowskiego z Dębowca. W 1766 właścicielami byli Radoccy.

Pierwszy budynek szkolny w Iskrzyczynie został oddany do użytku w 1898.

Po I wojnie światowej miejscowość jako część Śląska Cieszyńskiego stała się przedmiotem polsko-czechosłowackiego konfliktu granicznego. W 1918 roku na bazie Straży Obywatelskiej miejscowi Polacy utworzyli lokalny oddział Milicji Polskiej Śląska Cieszyńskiego, który podlegał organizacyjnie 14 kompanii w Skoczowie. Ostatecznie miejscowość znalazła się w 1920 w granicach II Rzeczypospolitej.

W 1934 w Iskrzyczynie zawiązano oddział OSP, który własnej remizy doczekał się w 1947.

Nowy budynek szkolny powstał w latach 1963–1964, z kolei pierwszy budynek szkolny zamieniono na przedszkole.

Kostkowice

Miejscowość po raz pierwszy wzmiankowana została w łacińskim dokumencie Liber fundationis episcopatus Vratislaviensis (pol. Księga uposażeń biskupstwa wrocławskiego), spisanej za czasów biskupa Henryka z Wierzbna ok. 1305 w szeregu wsi zobowiązanych do płacenia dziesięciny biskupstwu we Wrocławiu, w postaci item in Goschegowitz(e) debent esse XX mansi. Zapis ten oznaczał, że wieś zobowiązana została

do płacenia dziesięciny z 20 łanów większych. Jej powstanie wiąże się z przeprowadzaną pod koniec XIII wieku na terytorium późniejszego Górnego Śląska wielką akcją osadniczą (tzw. łanowo-czynszową). Wieś politycznie znajdowała się wówczas w granicach utworzonego w 1290 piastowskiego (polskiego) Księstwa Cieszyńskiego, będącego od 1327 lennem Królestwa Czech, a od 1526 roku w wyniku objęcia tronu czeskiego przez Habsburgów wraz z regionem aż do 1918 roku w monarchii Habsburgów (potocznie Austrii).

W połowie XV wieku wieś była własnością książęcą, jednak 7 lutego 1457 została sprzedana staroście cieszyńskiemu Marcinowi Geislerowi, który został zobowiązany do wystawienia z tej wsi jednego konnego strzelca. Przed 1505 rokiem córka lub pierwsza żona Kostka z Kostkowic, Marusza, wyszła za mąż za Jerzyka Czelo i wniosła do małżeństwa jako posag Kostkowice. W tymże 1505 roku po śmierci Maruszy wybuchł spór o Kostkowice pomiędzy Jerzykiem Czelo a bratem jego zmarłej żony i prawnym opiekunem dzieci z pierwszego małżeństwa, Baltazarem z Dębowca na Osieku. W związku z tym, że długi zabezpieczone na Kostkowicach zostały przez Jerzyka spłacone spór ten został zakończony ugodą, według której wieś została podzielona na część należącą do Jerzyka Czela i część będącą zabezpieczeniem przyszłości dzieci z pierwszego małżeństwa Maruszy.

Po zakończeniu I wojny światowej tereny, na których leży miejscowość - Śląsk Cieszyński stał się punktem sporu pomiędzy Polską i Czechosłowacją. W 1918 roku na bazie Straży Obywatelskiej miejscowi Polacy utworzyli lokalny oddział Milicji Polskiej Śląska Cieszyńskiego, który podlegał organizacyjnie 14 kompanii w Skoczowie.

Łączka

Miejscowość po raz pierwszy wzmiankowana w 1446 roku[4]. Łączką mógł być też kawałek ziemi na Lochni nadany Ticzkowi von Logau dokumentem księcia Wacława I z dnia 12 marca 1434.

Politycznie wieś znajdowała się wówczas w granicach Księstwa Cieszyńskiego, będącego lennem Królestwa Czech, a od 1526 roku w wyniku objęcia tronu czeskiego przez Habsburgów wraz z regionem aż do 1918 roku w monarchii Habsburgów (potocznie Austrii).

Według austriackiego spisu ludności z 1900 w 18 budynkach w Łączce na obszarze 193 hektarów mieszkało 141 osób, co dawało gęstość zaludnienia równą 73,1 os./km². z tego wszyscy byli polskojęzyczni, 73 (51,8%) było katolikami a 68 (48,2%) ewangelikami[6]. Do 1910 roku liczba mieszkańców wzrosła do 143, z czego wszyscy byli polskojęzyczni, 80 (55,9%) było katolikami a 63 (44,1%) ewangelikami.

Ogrodzona

Ogrodzona to jedna z najstarszych miejscowości na Śląsku Cieszyńskim. Miejscowość została po raz pierwszy wzmiankowana w dokumencie protekcyjnym biskupa wrocławskiego Wawrzyńca z dnia 25 maja 1223 roku wydanym na prośbę księcia opolsko-raciborskiego Kazimierza dla klasztoru premonstrantek w Rybniku, w którym to wymieniono około 30 miejscowości mających im płacić dziesięcinę. Pośród 14 miejscowości kasztelanii cieszyńskiej wymieniona jest również Ogrodzona jako Ogrozona. Wieś politycznie znajdowała się początkowo w granicach piastowskiego (polskiego) księstwa opolsko-raciborskiego. W 1290 w wyniku trwającego od śmierci księcia Władysława opolskiego w 1281/1282 rozdrobnienia feudalnego tegoż księstwa powstało nowe księstwo cieszyńskie, w granicach którego znalazła się również Ogrodzona. Od 1327 księstwo cieszyńskie stanowiło lenno Królestwa Czech, a od 1526 roku w wyniku objęcia tronu czeskiego przez Habsburgów wraz z regionem aż do 1918 roku w monarchii Habsburgów (potocznie Austrii).

Miejscową parafię pw. św. Mateusza Ewangelisty założono w XIV wieku, w połowie XV wieku liczyła 90 parafian.

Od XIV wieku była to wieś szlachecka. W latach 70. XV wieku jej właścicielem był Andrzej Pięćlat z Ogrodzonej. Zapewne pod koniec XV wieku trafiła w ręce książęce, kiedy to Machna z Ogrodzonej wraz z synem Staszkiem sprzedali Strumień Mikołajowi z Brodów.

Po zakończeniu I wojny światowej tereny, na których leży miejscowość - Śląsk Cieszyński stał się punktem sporu pomiędzy Polską i Czechosłowacją. W 1918 roku na bazie Straży Obywatelskiej miejscowi Polacy utworzyli lokalny oddział Milicji Polskiej Śląska Cieszyńskiego pod dowództwem ob. Stańka, który podlegał organizacyjnie 1 kompanii w Cieszynie.

W 1945 w tutejszym lasku UB rozstrzelało reakcyjnych działaczy podziemia, nieznana jest ostateczna liczba ofiar. W miejscu zdarzenia dzięki staraniom Ogólnoświatowego Związku Byłych Żołnierzy AK postawiono pamiątkowy krzyż.

Simoradz

Pierwsze wzmianki o Simoradzu związane są z istniejącą tu już w XIII wieku parafią, co czyni ją jedną z najstarszych, obok Dębowca i fary cieszyńskiej, na Śląsku Cieszyńskim. Wieś znajdowała się wówczas w kasztelanii cieszyńskiej będącej częścią piastowskiego (polskiego) księstwa raciborskiego, powstałego w wyniku trwającego od śmierci księcia Władysława opolskiego w 1281/1282 rozdrobnienia feudalnego księstwa opolsko-raciborskiego. Władał nim książę Mieszko, który w 1290 przeniósł się z Raciborza do Cieszyna tworząc nowe Księstwo Cieszyńskie, w granicach którego znalazł się również Simoradz. Po raz kolejny Simoradz wymieniony został w łacińskim dokumencie Liber fundationis episcopatus Vratislaviensis (pol. Księga uposażeń biskupstwa wrocławskiego), spisanym za czasów biskupa Henryka z Wierzbna ok. 1305 w szeregu wsi zobowiązanych do płacenia dziesięciny biskupstwu we Wrocławiu, w postaci item in Semoraz debent esse XX mansi, de quibus ad ecclesiam ibidem pertinent V) mansi ab antiquo. Zapis ten oznaczał, że wieś posiadała 20 łanów większych, a 5(6?) łanów od dawna świadczy na rzecz kościoła.

Pierwsza szkoła została założona w 1763. Własnego budynku doczekała się w 1793, w pobliżu kościoła św. Jakuba. Uczęszczały do niej dzieci głównie wyznania ewangelickiego, jak również katolickiego. Od 1869 szkoła przyjęła charakter świecki. Nowa szkoła powstała 1903 roku, a w latach 1983-1985 została rozbudowana.

Znaczące zmiany własnościowe i społeczne w Simoradzu nastąpiły pod koniec XVIII i w XIX wieku, co związane było z upadkiem poddaństwa na austriackiej wsi. W 1858 r. Simoradz stał się własnością Komory Cieszyńskiej i arcyksięcia Albrechta Fryderyka, cesarskiego marszałka polnego. Po jego śmierci, dobra odziedziczył arcyksiążę Fryderyk, syn arcyksięcia Karola Ferdynanda Habsburga. Komora zarządzała dwoma miejscowymi folwarkami: Dólskim i Górskim, przy którym funkcjonowała gorzelnia. W tym okresie Simoradz zaczął również funkcjonować jako gmina (niem. gemeinde), na czele której stawało Zastępstwo Gminne, zaistniała również funkcja przełożonego gminy – wójta. Pierwszym wójtem został w 1848 Paweł Ciemała, W 1873 wójtem został Ludwik Ružiczka, pochodzący z Wiednia, który językiem urzędowania ustanowił niemiecki. Przeciwną politykę uprawiał Jerzy Raszka (1888-1894), który urzędowość prowadził w języku polskim, a w 1899 w tymże języku spisał „Pamiętnik gminy Simoradz".

W okresie międzywojennym rozparcelowaniu uległ folwark Dólski oraz częściowo Górski, którego część przekazana została organizacji „Caritas". W latach 1926-1928 na ewangelickim cmentarzu powstała kaplica, przemianowana w 1995 na kościół Ducha Świętego. 8 marca 1925 założono oddział OSP, remizę oddano do użytku w 1938.

Podczas II wojny światowej Simoradz znalazł się w granicach III Rzeszy. Po wojnie miejscowe rolnictwo w obliczu zmian ustrojowych uległo drastycznym zmianom. W 1952 powstała Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna „Wyzwolenie" (RSP) o początkowej powierzchni 85,24 ha, która w krótkim czasie wzrosła do ponad 103 ha, gdy w międzyczasie gospodarstwa miejscowych rolników skarłowaciały. W 1966 zorganizowano miejscowy klub Ludowy Związek Sportowy „Wyzwolenie" i jego dwie sekcje: piłkarską i turystyczną. Budowę boiska rozpoczęto w 1974, a pawilonu sportowego w 1979, oddano je do użytku w 1985.

5.2.3. Krajobraz kulturowy

Środowisko kulturowe Gminy determinowane jest występowaniem na jej terenie zabytków architektury, założeń parkowych oraz wartości niematerialnych, do których zaliczyć można krajobraz oraz kulturę ludową. Warto podkreślić, że zachowane zasoby dziedzictwa kulturowego Gminy stanowią wartości podlegające ochronie prawnej i pozwalają tym samym na wyodrębnienie obszarów o istotnych walorach środowiska kulturowego. Ochrona dóbr kultury materialnej i niematerialnej jest celem polityki przestrzennej, a kształtowanie środowiska kulturowego wpływa na rozwój pozostałych dziedzin regionu, takich, jak: turystyka, rekreacja czy osadnictwo.

Ukształtowanie terenu gminy sprawia, iż z wielu miejsc roztaczają się widoczne panoramy na pobliskie pasma Czantorii, Równicy, Klimczoka, Pogórza Śląskiego, a także grzbiety górskie Beskidu Śląsko-Morawskiego znajdującego się na terenie Republiki Czeskiej z najwyższym szczytem Łysą Górą.

Obszar Gminy Dębowiec posiada liczne walory przyrodnicze, kulturowe oraz historyczne. Znajduje się tu wiele zabytków, począwszy od dworów, parków dworskich, kościołów, zabytkowych cmentarzy i kapliczek, po budynki mieszkalne.

Do cmentarzy zlokalizowanych na terenie gminy Dębowiec zaliczyć można:

- Cmentarze przykościelne w Dębowcu, Simoradzu, Ogrodzonej,
- Cmentarze ewangelickie Dębowcu, Simoradzu, Ogrodzonej, Gumnach,
- Cmentarz Rzymskokatolicki stary w Ogrodzonej.

Fotografia 3. Kościoły ewangelickie w Dębowcu (od lewej) i Simoradzu (od prawej).

W krajobrazie gminy Dębowiec odnaleźć można pozostałości dawnych folwarków i zespołów dworskich (m.in. w miejscowościach Ogrodzona, Dębowiec, Simoradz, Kostkowice). Do obecnych czasów pozostały głównie obiekty gospodarcze, charakteryzujące się złym stan technicznym.

Fotografia 4. Widok na dwór w Dębowcu.

Wśród obiektów dworskich wyróżnia się dwór w Dębowcu. Przed I wojną światową należał do właścicieli dóbr dębowieckich - ostatnim z nich był książę cieszyński Fryderyk Habsburg. Jest to piękny, klasycystyczny dworek ze stylowym portykiem wspartym na kolumnach.

W rożnych miejscach zlokalizowanych na terenie gminy zlokalizowane są krzyże przydrożne (często w granicach prywatnych posesji). Kapliczki na terenie gminy są zadbane i na bieżąco pielęgnowane przez okolicznych mieszkańców.

Do dogodnego położenia gminy w regionie przyczyniła się wybudowana droga ekspresowa S52 biegnąca w kierunku północ – południe relacji Gdańsk – Łódź – Bielsko Biała – Cieszyn do przejścia granicznego z Republiką Czeską.

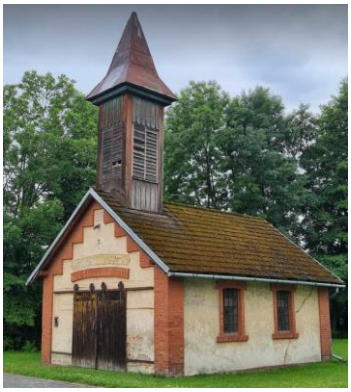

Fotografia 5. Widok na dawną strażnicę OSP w Dębowcu.

Na terenie Gminy Dębowiec przeważa zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna i zagrodowa. Zabudowę stanowią przede wszystkim budynki jedno i dwukondygnacyjne o zróżnicowanej geometrii połaci dachowej. Zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna występuje przeważnie wzdłuż głównych dróg publicznych oraz w centralnych częściach sołectw, natomiast zabudowa zagrodowa rozproszona jest na całym terenie gminy. Do licznej zabudowy na terenie gminy należy także zwarta zabudowa produkcji rolno – hodowlanej zlokalizowana między innymi w Simoradzu, Dębowcu, Kostkowicach i Ogrodzonej, gdzie występują funkcje usługowe i produkcyjno – usługowe.

Do zasobu obiektów wyróżniających się z terenu gminy zaliczyć można budynki użyteczności publicznej. Są to głównie placówki oświatowe i ochotnicze straże pożarne.

W krajobrazie gminy odnaleźć można miejsca pamięci, stanowiących pamiątkę po wydarzeniach historycznych, m.in.:

- wojenną mogiłę zbiorową poległych w 1945 r. (6 nazwisk) – krzyż w lesie „Kamieniec" w sołectwie Ogrodzona,
- obelisk upamiętniający fakt pierwszego zrzutu „Cichociemnych" na terenie sołectwa Dębowiec z okresu II Wojny Światowej,
- zbiorową mogiłę 19 pomordowanych zlokalizowana w lasku „Dolce" w sołectwie Dębowiec,
- wojenną mogiłę zbiorową nieznanych żołnierzy poległych w czasie drugiej wojny światowej – krzyż w lesie „Kamieniec" w sołectwie Ogrodzona.

Fotografia 6. Widok na obelisk upamiętniający fakt pierwszego zrzutu „Cichociemnych".

5.2.4. Zabytki o najważniejszym znaczeniu dla gminy

Wszystkie zabytki zachowane na terenie Gminy Dębowiec, szczególnie obiekty sakralne i kultu religijnego są świadectwem dawnej historii tego regionu i wszystkie są bardzo ważne, wzajemnie się uzupełniając. Jednak obiektami o największym znaczeniu, zlokalizowanymi na terenie Gminy, są obiekty wpisane do rejestru zabytków:

- Dawny Spichlerz – rotunda w Dębowcu,
- Dawna gorzelnia w Simoradzu,
- Kościół parafialny pw. Św. Jakuba Apostoła Starszego w Simoradzu,
- Kościół pw. Św. Mateusza w Ogrodzonej.

DAWNY SPICHLERZ – ROTUNDA W DĘBOWCU

Obiekt znajduje się w Dębowcu, przy ul. Szkolnej. Zachowany spichlerz jest pozostałością po zabudowaniach folwarcznych. Stanowi cenny zabytek ze względu na zachowaną charakterystyczną, ośmioboczną formę, niezwykle rzadko stosowaną w tego typu obiektach. Spichlerz jest budynkiem murowanym, wzniesionym z kamienia i cegły, tynkowany. Został założony na planie ośmioboku, wewnątrz kolisty. Bryła budynku jest zwarta. Spichlerz od południowego-wschodu łączy się z prostokątnym budynkiem. Obiekt jest dwukondygnacyjny, przykryty baniastym, barokowym hełmem kryty

gontem. Okna są niewielkie, prostokątne, niektóre z nich są zamurowane. Otwór wejściowy o jednoskrzydłowych drzwiach poprzedzony jest schodkami. W części parterowej sala przykryta jest sklepieniem żaglastym z tunelową klatką schodową.

Stan zachowania obiektu dostateczny. Widoczne zawilgocenia przyziemia.

Fotografia 7. Widok na dawny spichlerz rotundę w Dębowcu.

DAWNA GORZELNIA W SIMORADZU

Dawna gorzelnia w Simoradzu to murowany obiekt w zespole folwarcznym. Stan zachowania obiektu – dostateczny. Sugerowana konserwacja elewacji.

Fotografia 8. Widok na dawną gorzelnie w Simoradzu.

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. ŚW. JAKUBA APOSTOŁA STARSZEGO W SIMORADZU

Według informacji dostępnych na stronie internetowej Parafii św. Jakuba Ap. w Simoradzu, pierwotna świątynia wzniesiona została prawdopodobnie w XIII wieku. Tak, jak obecnie była murowana i posiadała osobną dzwonnicę. Obecna, murowana świątynia została wzniesiona ok. XV wieku. W 1842 r. została rozbudowana, a następnie kilkukrotnie remontowana w XX wieku.

Fotografia 9. Widok na kościół pw. św. Jakuba w Simoradzu.

W okresie reformacji (XVI-XVII wiek) kościół przeszedł w posiadanie protestantów, którzy zwrócili go prawowitym właścicielom na mocy rozporządzenia władz lokalnych dopiero w 1654 r. Zaraz potem kościół przyłączono do parafii w Dębowcu. W latach późniejszych był też filią parafii w Skoczowie. Po drugiej wojnie światowej utworzono w 1966 r. lokalię, a 27 grudnia 1980 r. reerygowano samodzielną parafię św. Jakuba w Simoradzu. Po 1989 r. przeprowadzono gruntowny remont kościoła. W ostatnich latach przeprowadzona została wymiana pokrycia dachu oraz tynkowanie i malowanie budynku.

Wybudowany w stylu gotyckim, z neogotycką wieżą, orientowany kościół pw. św. Jakuba kryje w swym wnętrzu kilka cennych zabytków sztuki sakralnej. W prezbiterium znajduje się wnęka zamknięta kratą (prawdopodobnie pozostałość po dawnym sakramentarium). Portal do zakrystii – kamienny, gotycki, z XV w.

Stan zachowania kościoła dobry.

W barokowym (z XVIII w.) ołtarzu głównym centralne miejsce zajmuje duży obraz przedstawiający św. Jakuba Apostoła, patrona parafii, zaś w zwieńczeniu mniejsze malowidło z wizerunkiem św. Jana Nepomucena. Ponadto znajduję się późnobarokowe figury Matki Bożej z Dzieciątkiem, św. Barbary i św. Jana Chrzciciela.

Prawy ołtarz boczny został poświęcony Matce Bożej, natomiast w lewym znajduje się obraz z 1764 r. ze sceną Nawrócenia Szawła (św. Pawła), sygnowany imieniem i nazwiskiem malarza, Kacpra Ociepki. Przed obrazem umieszczono gipsową figurę Najświętszego Serca Pana Jezusa. Przy okazji odnawiania Obrazu MB Piekarskiej, został odnaleziony Obraz Wniebowstąpienia Pana Jezusa. Służył jako bletram. Na obrazie widnieje data 1600, a z tyłu na desce jest wyryta data 1599. Rokokowo-klasycystyczna ambona, z płaskorzeźbą gołębicy – symbolu Ducha Świętego w podniebiu baldachimu – pochodzi z XVIII w. Na ścianach nawy znajdują się duże malowidła w ramach, ukazujące stacje Męki Pańskiej (z przeł. XVIII/XIX w. odnowione w 1941 r.). Na chórze muzycznym znajdują się organy barokowe z XVIII w.

Ponadto w prezbiterium, przed ołtarzem głównym, zachowały się kamienne płyty nagrobne z napisami w języku staromorawskim i herbami. Na zewnątrz świątyni, na ścianie absydy od strony południowej, wmurowana jest płyta nagrobna Wilhelminy Koja z 1843 r.

W prezbiterium podczas odnawiania wnętrza zostały odkryte gotyckie polichromie z XV wieku przedstawiające sylwetki apostołów, poddane później dwuletnim pracom konserwatorskim. Odsłoniono również tzw. zacheuszki, co świadczy o konsekracji przez biskupa. W tylnej ścianie prezbiterium zachowała się wykuta wnęka ochraniana ozdobną kratką – sakramentarium. Do ścian prezbiterium wmurowano również odnalezione XVII-wieczne epitafia z napisami staromorawskimi ówczesnych właścicieli Dolnego Simoradza, rodu Skoczowskich z Kojkowic na Wilamowicach, które znajdowały się pod posadzką kościoła.

Wokół kościoła znajduje się cmentarz parafialny z najstarszymi grobowcami z pocz. XX w.

KOŚCIÓŁ PW. ŚW. MATEUSZA W OGRODZONEJ

Według informacji dostępnych na stronie internetowej Parafii Rzymskokatolickiej p.w. św. Mateusza w Ogrodzonej, w 1529 r. wybudowano murowany kościół z prezbiterium w stylu gotyckim, przyozdobionym freskami oraz drewnianą wieżą. W latach 1572-1610 kościół znajdował się w rękach protestantów. Z zapisów wizytacji kanonicznej archidiakona Bartłomieja Reinholda w 1652 r. wynika, że kościół w Ogrodzonej, jako filia Fary Cieszyńskiej, był w rękach katolików. Podczas kolejnej wizytacji w 1679 r. zanotowano: „kościół w Ogrodzonej jest pod wezwaniem Świętego Mateusza Apostoła. Ma główny ołtarz i dwa boczne, tabernakulum oraz chrzcielnicę. Nie posiada posadzki tylko zwykłe klepisko".

Poświęcenia obecnego kościoła w Ogrodzonej dokonał w 1855 r. Wikariusz Generalny z Cieszyna ksiądz prałat Antoni Helma. Była to budowla w stylu neogotyckim murowana z kamienia i tynkowana. W rok później rozebrano stary kościół, który stał poniżej obecnego probostwa. W 1870 r. ufundowano stacje Drogi Krzyżowej. Za księdza proboszcza Henryka Sobeckiego, kościół nabył m.in. figury Serca Pana Jezusa, Matki Bożej i Świętego Józefa. W 1899 r. zamontowano organy, a dwa lata później poświęcono obecne probostwo. W latach późniejszych sprawiono dwa spiżowe dzwony. Nowy cmentarz poświęcony został w 1927 r.

W 1936 r. dokonano gruntownej renowacji wnętrza kościoła i ufundowano nowy ołtarz główny, a także uporządkowano stary cmentarz. Rok później posadzka kościoła została wyłożona płytkami. W okresie II wojny światowej okupanci zarekwirowali z obiektu dwa dzwony, a po wkroczeniu w 1945 r. do Ogrodzonej wojsk radzieckich skradziono stroje ministrantów, obrusy ołtarzowe.

Fotografia 10. Widok na kościół pw. św. Mateusza w Ogrodzonej.

Po zakończeniu II wojny światowej przy drogach lokalnych ustawiono krzyże kamienne jako votum za przeżytą wojnę, a w kościele w Ogrodzonej tablicę pamiątkową ku czci księdza Alfonsa Latochy, aresztowanego w 1941 r. przez okupanta niemieckiego i zmarłego podczas transportu więźniów z Oświęcimia do Dachau. Odsłonił ją ksiądz Konrad Szweda także więzień obozu w Oświęcimia i Dachau. Nowe dwa dzwony za administrowania księdza Henryka Stypy, poświęcił w 1958 r. ksiądz infułat Wilhelm Kasperlik.

W latach 1961-1965 przeprowadzono remont wieży, przebudowano okna z półokrągłych na okrągłe, zamontowano pancerne tabernakulum i dębowe drzwi wejściowe. W 1973 r. wyposażono nową zakrystię i salkę katechetyczną. Podczas malowania Kościoła w 1975 r. bezpowrotnie zaginęła ambona, boczne ołtarze, feretron z nad chrzcielnicy, obraz Matki Bożej Różańcowej i z Dzieciątkiem nad półksiężycem. Zdjęto wieczną lampę, którą w 1873 r. ofiarowała kościołowi rodzina Ciemałów z Gumien.

Za księdza proboszcza Pawła Grządziela dokonano renowacji zabytków z pierwotnego kościoła, ponownie poświęcono chrzcielnicę z 1599 r. i ustawiono ją w odsłoniętej absydzie.

W 1996 r. za księdza proboszcza Pawła Grzędziela przystąpiono do remontu kościoła na zewnątrz (elewacja zewnętrzna i pokrycie blachą miedzianą dachu i wieży kościelnej). Prace zakończono w 1998 r.

Za kolejnego proboszcza w Ogrodzonej ks. Tadeusza Pietrzyka zaraz na początku jego posługi w parafii dokończono budowę parkingu kościelnego z kamiennym podłożem, następnie w 2002 r. ułożono chodnik

procesyjny wokół kościoła i na cmentarzu do krzyża z kostki brukowej. W 2003 r. odrestaurowano ołtarz świętego Mateusza w Ogrodzonej i pomalowano prezbiterium. Następnie odtworzono gzyms, który spadł nad salką katechetyczną od strony cmentarza, a w 2006 r. dokonano naprawy gzymsu wokół całego kościoła. W 2004 r. Świecka Rodzina Franciszkańska sprowadziła relikwie świętego Franciszka z Asyżu. W 2007 r. dokończono malowanie kościoła w Ogrodzonej, przywieziono do parafii figurę Matki Bożej Fatimskiej, a w 2008 r. wyremontowano organy.

W 2011 r. za ks. proboszcza Wiesława Kondziołki odnowiono drzwi główne w kościele i wymieniono troje bocznych z drewna dębowego. W 2012 r. został ofiarowany nowy krzyż do kaplicy pod chórem oraz płaskorzeźba Chrystusa Zmartwychwstałego. W 2013 r. nastąpił generalny remont kaplicy Bożej Opatrzności na Górce w Ogrodzonej, która została wybudowana i poświęcona w 1898 r. Dokładnie po 115 latach została odrestaurowana i na nowo poświęcona 31 sierpnia 2013 r. przez księdza profesora Józefa Budniaka. W 2014 r. została ofiarowana figurka Ojca Pio. W 2014 r. z rąk ks. kard. Dziwisza w Krakowie delegacja z parafii otrzymała dar relikwii I stopnia – relikwie krwi świętego Jana Pawła II. W latach 2014-2015 dokonano wymiany starych świerkowych ławek na nowe dębowe.

5.2.5. Zestawienie obiektów z terenu gminy wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Śląskiego

Na terenie gminy Dębowiec znajdują się 4 obiekty, wpisane do rejestru zabytków województwa śląskiego. Zostały przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela 2. Wykaz obiektów ujętych w rejestrze zabytków województwa śląskiego na terenie gminy Dębowiec.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru	Data wpisu
1.	Dębowiec	Dawny spichlerz – rotunda	A-139/60 aktualizacja A-264/77	22.02.1960 22.12.1977
2.	Ogrodzona	Kościół p.w. Św. Mateusza	A-724/96	22.07.1996
3.	Simoradz	Kościół filialny p.w. Św. Jakuba	A-308/78	21.04.1978
4.	Simoradz	Dawna gorzelnia	A-307/78	21.04.1978

Zakres i formy ochrony oraz opieki nad zabytkami rejestrowymi przez ich właścicieli i użytkowników reguluje przede wszystkim ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn. zm.) oraz akty wykonawcze do ustawy, w tym m.in. rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych.

Obowiązek zgodnego z przepisami użytkowania i zarządzania obiektem zabytkowym spoczywa na jego właścicielu lub posiadaczu. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości

5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Niezależnie od w/w obowiązków użytkownik zabytku jest zobowiązany zawiadomić służby konserwatorskie o:

1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Zgodnie z zapisami ustawy o ochronie zabytków, pozwolenia konserwatorskiego wymaga:

- prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru;
- wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
- prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;
- prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;
- prowadzenie badań archeologicznych;
- przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;
- dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;
- umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów,
- podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru;
- poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

Właściciel lub posiadacz zabytku może wystąpić do właściwego konserwatora zabytków o wydanie w formie pisemnej zaleceń konserwatorskich, pomocnych w przygotowaniu dokumentacji projektowej czy sformułowaniu zakresu planowanych prac. Zalecenia konserwatorskie mają na celu określenie sposobu korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia i wykonania prac konserwatorskich, a także określenie zakresu dopuszczalnych zmian, które mogą być wprowadzone w tym zabytku.

5.2.6. Zestawienie obiektów z terenu Gminy Dębowiec wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków

Ewidencja zabytków, w brzmieniu w/w Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 ze zm.), art. 21, jest podstawą dla sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Ewidencja zabytków jest uporządkowanym zbiorem opracowań, wykonywanym wg jednorodnych wzorców, stanowiącym podstawowe informacje o obiektach zabytkowych. Krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków prowadzi Generalny Konserwator Zabytków. Wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Wójt

(burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

Na dzień opracowania dokumentu w GEZ znajduje się 107 obiektów nieruchomych w tym głównie obiekty:

- sakralne,
- mieszkalne,
- gospodarcze,
- użyteczności publicznej,
- obiekty małej architektury.

Gminna Ewidencja Zabytków (GEZ) w Gminie Dębowiec w formie zbioru kart adresowych została przyjęta Zarządzeniem Nr 559/2014 Wójta Gminy Dębowiec z dnia 14.01.2014 r. W Gminnej Ewidencji Zabytków znajdowało się łącznie 112 zabytków nieruchomych oraz 16 stanowisk archeologicznych.

Na podstawie zarządzenia nr 93/2021 z dnia 25.08.2021 r. Wójta Gminy Dębowiec oraz wykreślenia z Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków wykreślono z GEZ:

- Gumna – stodoła przy nr 35, przy drodze krajowej, mur. drew., obecnie Gumna, ul. Piastowska 8, gm. Dębowiec,
- Łączka – budynek mieszkalny, dom nr 10, obecnie Łączka, ul. Graniczna 4, gm. Dębowiec,
- Ogrodzona – stodoła w zespole dworskim, Ogrodzona, ul. Centralna 2, gm. Dębowiec
- Ogrodzona – budynek inwentarski w zespole dworskim (w południowo wschodniej części placu), Ogrodzona, ul. Centralna 2, gm. Dębowiec.

Największa liczba zabytków zlokalizowana jest na terenie sołectwa Dębowiec oraz Ogrodzona.

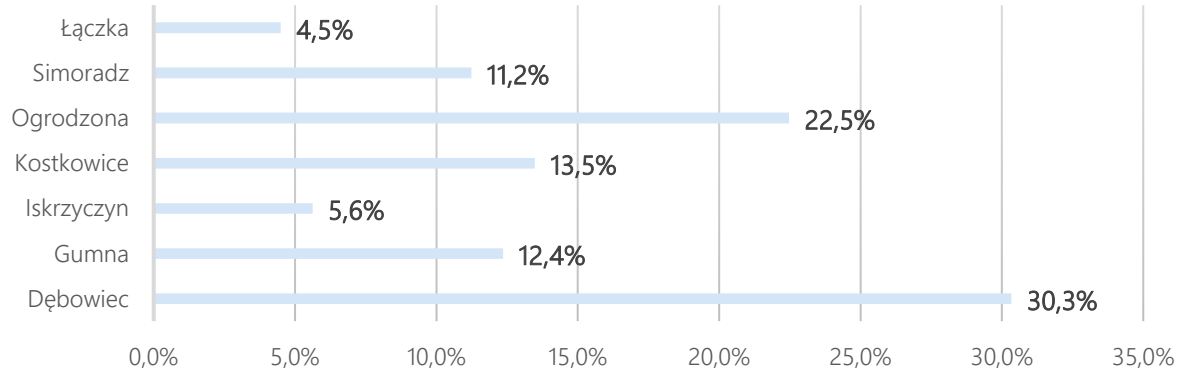

Wykres 1. Udział zabytków w gminnej ewidencji zabytków w podziale na miejscowości.

5.2.7. Obiekty stanowiące własność gminy

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane, spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym gminy.

Gmina Dębowiec posiada prawa własności do następujących obiektów zabytkowych:

- Budynek Szkoły Podstawowej nr 160, ul. Szkolna 3, mur., 1908 r. (ul. Szkolna 5, Dębowiec),
- Budynek przedszkola, mur., lata 20te XX w. (ul. Wiejska 17, Iskrzyczyn),

- Budynek szkoły, mur., k. XIX w. (ul. Wiedeńska 18, Ogrodzona),
- Szkoła Podstawowa, mur., 1903 r. (ul. Kręta 15, Simoradz),
- Budynek Ochotniczej Straży Pożarnej, mur., 1923 r., (ul. Dworska 1, Kostkowice).

Fotografia 11. Widok na obiekty zabytkowe z Gminnej Ewidencji Zabytków stanowiące własność gminy – szkoła w Dębowcu (od lewej) i szkoła w Ogrodzonej (od prawej).

Stan techniczny wszystkich obiektów stanowiących własność gminy określić można jako dobry.

W miarę możliwości gmina jako właściciel tych zabytków jest ustawowo zobligowana do opieki nad nimi, utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji.

5.2.8. Zabytki ruchome

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje zabytek ruchomy, jako „rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością i stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową".

Do zabytków ruchomych podlegających ochronie i opiece zalicza się dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, prezentujące minione kierunki artystyczne oraz inne obiekty niebędące w pełni dziełami sztuki (np. wytwory sztuki ludowej i rękodzieła, obiekty etnograficzne, instrumenty muzyczne, przedmioty zgromadzone w kolekcjach, numizmaty, pieczęcie, medale i ordery, militaria, pamiątki historyczne, przedmioty związane z wybitnymi osobistościami lub instytucjami). Ponadto, prócz obiektów wchodzących w skład wyposażenia budowli, także ich wystrój architektoniczny nazywany jest zabytkiem ruchomym (np. rzeźby, płaskorzeźby, malowidła ścienne, mozaiki, sztukaterie i detal architektoniczny: gzymsy, obramowania otworów okiennych i drzwiowych oraz rzeźby ogrodowe, fontanny, kapliczki i krzyże przydrożne, drogowskazy kamienne, nagrobki itp.).

Rejestr Zabytków Ruchomych prowadzony jest podobnie jak Rejestr Zabytków Nieruchomych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Zgodnie z Art. 10. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn. zm.):

1. Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku.
2. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku

za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.
Zgodnie z Art. 11. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn. zm.) do rejestru nie wpisuje się zabytku:
1. Wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa.
2. Wpisanego do inwentarza muzeum.
3. Wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

Zabytkami ruchomymi na terenie Gminy Dębowiec są głównie wyposażenia kościołów.

5.2.9. Zabytki archeologiczne

Zgodnie z art. 3 pkt. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zabytkiem archeologicznym jest zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.
Przedmiotem ochrony są zatem nie tylko poszczególne wytwory człowieka, ale i ich kulturowy kontekst - razem tworzą integralną całość, w terminologii naukowej zwaną stanowiskiem archeologicznym. Wydzielony wytwór określa się natomiast mianem artefaktu. Stanowiskiem archeologicznym jest obszar występowania archeologicznych zabytków nieruchomych i ruchomych jako spójnej całości, zaś artefaktem jest wydzielony, indywidualny zabytek ruchomy, np. pozyskany w trakcie badań archeologicznych. Wzajemne powiązanie przestrzenne poszczególnych nieruchomych i ruchomych części stanowiska archeologicznego stanowi właściwą, oryginalną i niepowtarzalną substancję zabytku archeologicznego.

Stanowiska archeologiczne z terenu Gminy Dębowiec zostały odkryte na podstawie badań Archeologicznego Zdjęcia Polski, które były realizowane w latach 70-tych i 80-tych XX wieku.

Teren Gminy Dębowiec rozkłada się na powierzchni 6 obszarów AZP. Są to obszary oznaczone numerami: 107-44, 107-45, 108-44, 108-45, 109-44, 109-45. Ogółem na terenie gminy znajduje się 16 zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych. Najliczniej zlokalizowane są na terenie miejscowości Ogrodzona (10 stanowisk archeologicznych).

Zaewidencjonowane stanowiska w Gminie Dębowiec nie są zagrożone. Znajdują się na terenach łąkowo-polnych, w oddaleniu od linii zabudowy poszczególnych miejscowości.

Stanowiska archeologiczne na terenie Gminy są wartościowe w skali lokalnej.

5.2.10. Muzea i zabytki w zbiorach muzealnych

Gmina Dębowiec nie posiada zabytków w zbiorach muzealnych.

5.2.11. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne odgrywa istotną rolę w jednoczeniu i określaniu kulturowej tożsamości grup społecznych. Odzwierciedla jej oczekiwania, które są wyrażane m.in. w formie języka, literatury, muzyki, tańca, obyczajów, ubioru. W dziedzictwem niematerialnym obszaru jest związana przynależność do śląska cieszyńskiego.

Za szerzenie dziedzictwa kulturowego gminy odpowiedzialne ośrodku kultury z terenu gminy. Głównymi ośrodkami kultury na terenie Gminy Dębowiec są:

- Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Turystyki w Dębowcu,
- Gmina Biblioteka Publiczna w Dębowcu.

Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Turystyki w Dębowcu

Ośrodek mieści się w Łączce, ul. Widokowa 10, a terenem jego działania jest teren Gminy Dębowiec. Ośrodek jest samorządową instytucja kultury.

Zgodnie ze Statutem Gminnego Ośrodka Kultury, Sportu i Rekreacji, podstawowym zadaniem Ośrodka jest zaspokajanie potrzeb i aspiracji kulturalnych mieszkańców Gminy Dębowiec, poprzez tworzenie i upowszechnianie różnych dziedzin kultury oraz sztuki profesjonalnej i amatorskiej, tworzenie optymalnych warunków społecznego do nich dostępu, upowszechnianie wszelkich form działalności w zakresie sportu, turystyki i rekreacji, a także przygotowanie do aktywnego i twórczego w nich uczestnictwa.

Do szczegółowego zakresu działania Ośrodka w zakresie kultury należy:

1) edukacja kulturalna dzieci, młodzieży i dorosłych poprzez przekazywanie i udostępnianie wiedzy o sztuce, uczenie jej rozumienia i właściwego odbioru,
2) inspirowanie i rozwijanie zainteresowań folklorem i amatorską twórczością artystyczną,
3) promocja twórców kultury z terenu gminy,
4) tworzenie warunków dla rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego oraz zainteresowania wiedzą i sztuką
5) zaspokajanie kulturalnych potrzeb mieszkańców,
6) upowszechnianie i tworzenie scenicznych programów artystycznych,
7) organizowanie wystaw,
8) organizowanie konkursów różnych dziedzinach sztuki,
9) organizowanie koncertów,
10) wydawanie czasopisma „Dębowieści",
11) prowadzenie punktu informacji kulturalnej.

Do szczegółowego zakresu działania Ośrodka w zakresie turystyki należy:

1) rozpoznawanie, upowszechnianie i rozwój wiedzy dotyczącej środowiska przyrodniczego i kulturowego gminy,
2) prowadzenie działań aktywizujących rozwój turystyki,
3) współdziałanie z innymi gminami w zakresie wspólnych zamierzeń propagujących rozwój turystyki,
4) promocja walorów turystycznych gminy,
5) promocja agro i eko turystyki na terenie gminy,
6) prowadzenie punktu informacji turystycznej,
7) organizowanie wypoczynku dzieci i młodzieży z terenu gminy Dębowiec.

Ponadto działa Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji w Gumnach.

Gminna Biblioteka Publiczna w Dębowcu

Siedzibą biblioteki jest lokal w budynku przy ul. Szkolnej 3 w Dębowcu, a terenem jej działania jest Gmina Dębowiec. Biblioteka jest samorządową instytucją kultury działającą w ogólnokrajowej sieci bibliotecznej. Prowadzi gromadzenie, wypożyczanie i udostępnianie zbiorów bibliotecznych, a także służy rozwijaniu i zaspakajaniu potrzeb edukacyjnych, informacyjnych i kulturalnych mieszkańców.
Zgodnie ze Statutem Gminnej Biblioteki Publicznej w Dębowcu, do podstawowych zadań Biblioteki należy:

1) gromadzenie, opracowanie, ochrona i aktualizacja zbiorów bibliotecznych, ze szczególnym uwzględnieniem materiałów dotyczących własnego regionu,
2) pełnienie funkcji ośrodka informacji bibliotecznej,
3) udostępnianie zbiorów na miejscu, wypożyczanie na zewnątrz uwzględniając potrzeby wszystkich mieszkańców, także chorych i niepełnosprawnych,
4) organizowanie różnego typu imprez popularyzujących wiedzę, kulturę, książkę i czytelnictwo,
5) współdziałanie z bibliotekami wchodzącymi w skład ogólnokrajowej sieci bibliotecznej oraz innymi bibliotekami, instytucjami, organizacjami działającymi na rzecz i dla dobra społeczeństwa i użytkowników biblioteki,
6) ustawiczne dokształcanie kadry i doskonalenie form pracy bibliotecznej stosownie do wymogów współczesności.
Na terenie gminy Dębowiec funkcjonują także organizacje pozarządowe. Jest to istotne, gdyż uzupełniają one swoimi działaniami ofertę instytucji publicznych, przyczyniając się do wzbogacenia propozycji kulturalnej czy edukacyjnej gminy, realizują przedsięwzięcia społeczne i liczne inicjatywy, które w efekcie przekładają się na atrakcyjność turystyczną oraz osiedleńczą obszaru.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformułowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT słabych i mocnych stron gminy, a także szans i zagrożeń.

Mocne strony:

1) Wielowiekowa historia gminy (na terenie gminy zlokalizowane są miejscowości najstarszego osadnictwa na Śląsku Cieszyńskim – Ogrodzona (800 lat), Iskrzyczyn (800 lat), Gumna (500 lat))
2) Dogodna lokalizacja (geograficzna i komunikacyjna)
3) Gminna Ewidencja Zabytków (przyjęta zarządzeniem Wójta)
4) Pełne pokrycie gminy miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego
5) Przynależność gminy do związków i stowarzyszeń mających na celu ochronę dziedzictwa kulturowego (m.in. Stowarzyszenie Rozwoju i Współpracy Regionalnej „Olza", Lokalnej Grupy Działania „Cieszyńska Kraina")
6) Dobry stan zachowania obiektów sakralnych
7) Dbałość o obiekty zabytkowe stanowiące własność gminy
8) Lokalne tradycje i zwyczaje, kultywowane wśród mieszkańców

Słabe strony:

1) Niewielka liczba obiektów zabytkowych wysokiej rangi
2) Konkurencja turystyczna ze strony gmin sąsiednich
3) Brak systemu dofinasowań renowacji i konserwacji obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków, nie będących w zasobach gminy (m.in. w ramach środków gminnych)

4) Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków
5) Postępująca degradacja dawnych założeń folwarcznych
6) Dewaloryzujące modernizacje historycznej zabudowy – wymiana stolarki, przebudowa elewacji (docieplenia zewnętrzne), stosowanie blacho-dachówki, skutkujące obniżeniem walorów zabytkowych
7) Niewystarczające wyeksponowanie części interesujących zabytków
8) Niedostateczne zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego

Perspektywy:

1) Podjęcie uchwały przez gminę na działania związane z renowacją i konserwacją obiektów rejestrowych i ujętych w GEZ
2) Tworzenie warunków dla wszystkich właścicieli zabytków poprzez np. porozumienia publiczno-prywatne, publiczno-publiczne, skutkujących zwiększeniem udziału w działalności turystycznej
3) Przygraniczne położenie oraz możliwość rozwoju współpracy transgranicznej
4) Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł krajowych i zagranicznych (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków
5) Aktualizacja dokumentów strategicznych, które przyczynią się do poprawy warunków życia ludności i stanu dziedzictwa kulturowego
6) Współpraca gminy i organizacji pozarządowych z miejscowymi szkołami w zakresie włączenia do programów nauczania lekcji o lokalnym krajobrazie kulturowym, organizowanie wycieczek, których trasy uwzględniałyby zasoby zabytków regionalnych

Zagrożenia

1) Częściowy zanik tradycji i tożsamości regionalnych, związany ze zmianami stylu życia (zwłaszcza młodzieży)
2) Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do historycznego charakteru
3) Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych
4) Wzrastające koszty remontów obiektów zabytkowych
5) Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska
6) Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych

7. Założenia programowe

Przegląd zasobów dziedzictwa kulturowego oraz zdiagnozowanie stanu zachowania zabytków, przeprowadzone na wstępnym etapie prac nad Programem Opieki nad Zabytkami stanowią podstawę formułowania celów i zadań. Ich realizacja powinna doprowadzić do stworzenia wizerunku gminy Dębowiec atrakcyjnej dzięki walorom kulturowym na równi z walorami przyrodniczymi, z potencjałem obszarów do rewitalizacji i obiektów do zagospodarowania.

W ramach realizacji PONZ wyznaczone zostały trzy cele strategiczne:

- Utrzymanie i wyeksponowanie zachowanych zasobów i struktury krajobrazu kulturowego,

- Funkcjonowanie dziedzictwa kulturowego w procesach aktywizacji społecznej i ekonomicznej oraz budowie wizerunku Gminy,
- Budowa świadomych więzi społecznych z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania.

Wykaz planowanych działań w ramach wyznaczonych celów strategicznych przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 3. Cele operacyjne i działania przewidziane do realizacji w ramach Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Dębowiec na lata 2024-2027.

Cele operacyjne	Działanie	Zakres zadań w ramach działania	Podmiot odpowiedzialny
Cel strategiczny: Utrzymanie i wyeksponowanie zachowanych zasobów i struktury krajobrazu kulturowego			
Budowa gminnego systemu ochrony i opieki nad zabytkami oraz kształtowania krajobrazu kulturowego	Prowadzenie i aktualizacja gminnej ewidencji zabytków	1. Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków 2. Weryfikacja obiektów gminnej ewidencji pod kątem wpisania nowych obiektów i wyłączenia obiektów w znacznym stopniu przebudowanych, które utraciły wartości zabytkowe 3. Sporządzenie nowych kart gminnej ewidencji zabytków zgodnie z obowiązującymi wytycznymi 4. Wykonanie kart gminnej ewidencji dla obiektów Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków, które nie posiadają założonych kart w ewidencji gminnej (cmentarze) 5. Udostępnienie kart GEZ na stronie www. Urzędu Gminy. - Budowa komputerowej bazy danych o zabytkach (np. system GISON) 6. Opracowanie planu na wypadek konfliktów zbrojnych i sytuacji kryzysowych	Gmina Dębowiec
	Rozszerzenie chronionego wpisem do rejestru zasobu dziedzictwa kulturowego	1. Wystąpienie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpisanie „z urzędu" do rejestru zabytków najcenniejszych obiektów z terenu gminy	Gmina Dębowiec

Cele operacyjne	Działanie	Zakres zadań w ramach działania	Podmiot odpowiedzialny
	Opracowanie dokumentów strategicznych uwzględniających kwestie ochrony dziedzictwa kulturowego	1.Zwiększenie uwagi na prawidłowość treści dokumentów dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami przy opracowywaniu nowych dokumentów gminnych o charakterze strategicznym (planów miejscowych, strategii, planu ogólnego itp.)	Gmina Dębowiec
Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Dofinansowywanie z budżetu Gminy Dębowiec prac remontowo - konserwatorskich przy zabytkach nie będących własnością gminy	1. Wsparcie gminy w ramach dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków (w miarę możliwości finansowych)	Gmina Dębowiec
	Bieżąca opieka nad cennymi elementami dziedzictwa kulturowego	1. Wsparcie działań na rzecz poprawy stanu estetyki otoczenia kościołów z terenu Gminy 2. Bieżąca pielęgnacja cmentarzy, miejsc kultu i miejsc pamięci 3. Umieszczenie w pobliżu najcenniejszych obiektów tablic informacyjnych w języku polskim i angielskim	Zarządcy, właściciele, Gmina Dębowiec
	Wsparcie mieszkańców w zakresie możliwości pozyskania środków zewnętrznych na prace związane z renowacją i konserwacją zabytków	1. Przekazywanie właścicielom i dysponentom obiektów zabytkowych informacji o możliwościach pozyskiwania dodatkowego wsparcia finansowego (zwłaszcza z funduszy europejskich) 2. Zapoznanie mieszkańców z zagadnieniami dotyczącymi gminnej ewidencji zabytków oraz przybliżenie skutków prawnych z tym związanych 3. Merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o przyznanie środków na	Gmina Dębowiec, właściciele, inne podmioty

Cele operacyjne	Działanie	Zakres zadań w ramach działania	Podmiot odpowiedzialny
		odnowę zabytku z funduszy unijnych, budżetu państwa oraz dotacji samorządowych	
Cel strategiczny: Funkcjonowanie dziedzictwa kulturowego w procesach aktywizacji społecznej i ekonomicznej oraz budowie wizerunku Gminy			
Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości	Rozbudowa kulturowych tras turystycznych	1. Tworzenie nowych oraz rozbudowa i oznakowanie istniejących ścieżek i tras turystycznych wykorzystujących warunki środowiska kulturowego 2. Dopracowanie szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, i innych) wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego	Gmina Dębowiec, instytucje kultury, inne podmioty
Stworzenie warunków finansowych i organizacyjnych do opieki nad dziedzictwem kulturowym	Popularyzacja metod konserwatorskich, zasad prac przy zabytkach	1. Przygotowanie cyklu spotkań (np. w salach OSP, w urzędzie, Centrum Kultury, Bibliotece) ze specjalistami konserwatorami, architektami	Gmina Dębowiec, inne podmioty
Budowa świadomych więzi społecznych z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania			
Budowa świadomych więzi lokalnych społeczności z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania	Systematyczna edukacja dzieci i młodzieży	1. Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego 2. Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych 3. Organizowanie szkoleń związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego i udział w nich 4. Wspieranie i upowszechnianie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej	Gmina Dębowiec, placówki oświatowe, instytucje kultury, inne podmioty

Cele operacyjne	Działanie	Zakres zadań w ramach działania	Podmiot odpowiedzialny
		poprzez organizowanie i wspieranie zajęć	
Promocja dziedzictwa kulturowego gminy	Promocja dziedzictwa kulturowego	1. Wprowadzenie do kalendarza imprez kulturalnych przedsięwzięć związanych z promowaniem walorów historycznych gminy 2. Wspieranie organizacji i stowarzyszeń w opracowaniu i publikowaniu materiałów dotyczących historii i zabytków 3. Wykonanie monografii poszczególnych miejscowości gminy Dębowiec 4. Wspieranie gromadzenia i opracowywania eksponatów historycznych Śląska Cieszyńskiego 5. Wpieranie gromadzenia i opracowywania zwyczajów, podań, legend, obrzędowości, strojów ludowych i innych istotnych zjawisk kulturowych Śląska Cieszyńskiego	Gmina Dębowiec, instytucje kultury, inne podmioty
	Współpraca ze środowiskami naukowymi	1. inicjowanie i wspieranie budowy i realizacji programów badawczych nad dziedzictwem kulturowym (archeologicznych, architektonicznych, historycznych)	Gmina Dębowiec, instytucje kultury, inne podmioty

.

8.Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Realizacja programu odbywać się będzie poprzez wskazane zadania na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych. Dostępne instrumentarium służące realizacji programu wynika z obowiązujących przepisów prawnych oraz opartych na nich działań umocowanych w realiach instrumentów prawno-ekonomicznych i finansów publicznych.

- Instrumenty prawne - wynikające z przepisów dotyczących ochrony zabytków, w tym:
  – wnioskowanie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpis do rejestru zabytków obiektów/obszarów z gminnej ewidencji zabytków;
  – wnioskowanie do wojewódzkiego konserwatora zabytków o skreślenie nieistniejących już obiektów, a nadal widniejących w rejestrze zabytków:
  – sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego ustanawiających ochronę i rewaloryzację historycznych obszarów;
  – uwzględnianie gminnej ewidencji zabytków i programu opieki nad zabytkami Gminy Dębowiec w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.
- Instrumenty finansowe - dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe, zbiórki społeczne, programy uwzględniające finansowanie z funduszy europejskich, państwowych, samorządu województwa, powiatu, gminy, miasta.
- Instrumenty koordynacji – uwzględnianie dziedzictwa kulturowego w strategii rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, miasta planie rozwoju lokalnego, programach rozwoju infrastruktury, programie ochrony środowiska przyrodniczego. Współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.
- Instrumenty kontrolne - monitoring (we współpracy z wojewódzkim konserwatorem zabytków i powiatowym inspektorem nadzoru budowlanego) stanu zachowania zabytków wpisanych do rejestru i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.
- Instrumenty społeczne - edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego, profesjonalna (aktualizowana) informacja, współdziałanie z organizacjami społecznymi, związkami wyznaniowymi etc. Budowa produktu turystycznego w oparciu o zabytki, tradycyjne techniki budowlane, dziedzictwo niematerialne. Finansowanie działań (np. remontowych, promocyjnych) przy zabytkach zarówno wpisanych do rejestru jak i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

9.Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków burmistrz/prezydent zobowiązany jest do sporządzania co dwa lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawienia go Radzie Miejskiej. Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena stopnia realizacji gminnego programu uwzględniająca:

- wykonanie zadań przyjętych do realizacji,
- efektywność ich wykonania

Przykładowe mierniki realizacji Programu przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 4. Przykładowe mierniki realizacji Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Dębowiec na lata 2024-2027.

Lp.	Miernik realizacji PONZ	Oczekiwany trend
1.	poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami	Wzrost
2.	wartość finansowa zrealizowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom	Wzrost
3.	liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych	Wzrost
4.	liczba opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego, stolarek itp.)	Wzrost
5.	liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy	Wzrost
6.	liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych	Wzrost
7.	liczba opracowanych/wydanych wydawnictw/aplikacji mobilnych/stron www. (w tym folderów promocyjnych, przewodników, albumów, materiałów pokonferencyjnych etc.)	Wzrost
8.	liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej	Wzrost
9.	Liczba opracowanych i zaktualizowanych dokumentów strategicznych uwzględniających kwestię ochrony dziedzictwa kulturowego	Wzrost

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Obowiązującym wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są zasady, które zawiera Rozdział 7. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn. zm.). Nakładają one obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku na osobę fizyczną, lub inną jednostkę organizacyjną w tym także na jednostki z sektora finansów publicznych, posiadające tytuł prawny do zabytku.

Dotacje udzielane przez ministra i wojewódzkich konserwatorów zabytków mogą być przeznaczane na szereg działań przy zabytkowych obiektach wpisanych do rejestru zabytków, niezbędnych dla zachowania i poprawy stanu technicznego oraz substancji zabytkowej obiektu. Do katalogu prac i działań należą: techniczne i konserwatorskie ekspertyzy, konserwatorskie lub architektoniczne badania i dokumentacje, opracowania programów prac konserwatorskich, projekty budowlane, zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,

stabilizacja konstrukcyjna części składowych zabytku lub ich częściowe odtworzenie, odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności; uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej, zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Dodatkowo dotacje na działania przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków mogą być udzielane przez organy stanowiące jednostki samorządu terytorialnego (gminy, powiaty województwa) na zasadach określonych w podjętej przez dany organ uchwale.

Zgodnie z nowelizacją ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw, utworzony został Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków – państwowy fundusz celowy. Głównymi wpływami Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków są administracyjne kary pieniężne nakładane w wypadkach, które dotychczas stanowiły wykroczenia. Są to środki z administracyjnych kar, które nakładane mogą być w ściśle określonych przypadkach:

Art. 107a. 1. Właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa albo wpisanego do rejestru lub innego zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, który nie powiadomił odpowiednio ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego albo wojewódzkiego konserwatora zabytków o:
1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zdarzenia,
2) zagrożeniu dla zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zagrożenia,
3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego, w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany,
4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości
– podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 2000 zł.

Art. 107b. 1. Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która otrzymała pozwolenie na czasowy wywóz zabytku za granicę, a która w terminie 14 dni od dnia upływu ważności tego pozwolenia nie powiadomiła właściwego organu o przywiezieniu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 2000 zł.
Art. 107c. 1. Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która uniemożliwia lub utrudnia dostęp do zabytku organowi ochrony zabytków, wykonującemu uprawnienia wynikające z ustawy, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 2000 zł.
Art. 107d. 1. Kto bez pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków podejmuje działania, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 1–5[1], podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 500 000 zł.

2. Kto podejmuje działania, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 1–5, niezgodnie z zakresem lub warunkami określonymi w pozwoleniu wojewódzkiego konserwatora zabytków, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 500 000 zł.

3. Kto bez pozwolenia ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego podejmuje działania, o których mowa w art. 36 ust. 1a (prace konserwatorskie, prace restauratorskie, badania konserwatroskie), podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 500 000 zł.

[1] Obejmuje prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, roboty budowlane w otoczeniu zabytku; prowadzą badania konserwatorskie archeologiczne lub architektoniczne przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

4. Kto podejmuje działania, o których mowa w art. 36 ust. 1a, niezgodnie z zakresem lub warunkami określonymi w pozwoleniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 500 000 zł.

Art. 107e. 1. Kto wbrew obowiązkowi nie wykonuje zaleceń pokontrolnych, o których mowa w art. 40 ust. 1[2], podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 50 000 zł.

Środki, zgromadzone na koncie Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków w pierwszej kolejności przeznaczane są na ratowanie zabytków zagrożonych lub zniszczonych.

Najważniejsze potencjalne źródła dofinansowania działań i zadań z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami dla Gminy Dębowiec na lata 2024-2027 przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 5. Możliwości pozyskania źródła dofinansowania działań ujętych w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Dębowiec na lata 2024-2027.

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	– Ochrona zabytków Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. Kluczowe dla realizacji celów programu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku. W ramach programu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. Duży nacisk kładziony jest na dofinansowanie prac przy obiektach najbardziej zagrożonych oraz zabytkach najcenniejszych – wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznanych za Pomniki Historii oraz tych, posiadających wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Istotnym celem programu jest również zwrócenie uwagi na obiekty, mające szczególne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego – zarówno w kontekście ogólnoświatowym, jak lokalnym, gdzie pełnią ważną rolę nośnika historii i tradycji. Istotnym celem programu jest poprawa stanu instytucji kultury mieszczących się w zabytkowych siedzibach, których remonty ze względu na intensywność użytkowania są szczególnie potrzebne. O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie. – Ochrona zabytków archeologicznych

[2] W przypadku ustalenia, że zabytek jest w nieodpowiednim stanie zachowania, wojewódzki konserwator zabytków może wydać kontrolowanej osobie fizycznej lub kierownikowi kontrolowanej jednostki organizacyjnej zalecenia pokontrolne usunięcia stwierdzonych nieprawidłowości.

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
	Strategicznym celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Zadaniem programu jest wspieranie i promocja badań prowadzonych metodami niedestrukcyjnymi, wykorzystującymi techniki tradycyjne oraz nowoczesne osiągnięcia techniczne, a także opracowanie i publikacja ich wyników. W obu grupach zadań na wsparcie mogą liczyć przede wszystkim projekty, które zakładają prowadzenie badań na obszarach (lub w dziedzinach) niewystarczająco rozpoznanych lub upowszechnionych, promujących nowe kierunki badawcze, a także opracowanie i publikację wyników badań archeologicznych, zwłaszcza zakończonych przed 2010 r. O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać się mogą następujące podmioty prawa polskiego: samorządowe instytucje kultury, państwowe instytucje kultury, organizacje pozarządowe, publiczne uczelnie akademickie, niepubliczne uczelnie akademickie, podmioty prowadzące działalność gospodarczą. – Kultura Ludowa i tradycyjna Strategicznym celem programu jest wspieranie zjawisk związanych z kulturami tradycyjnymi funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim (oraz narodowym), które występują zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich. Dofinansowywane będą przedsięwzięcia związane ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych ich elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania, w tym odnoszących się także do kultur mniejszości narodowych i etnicznych oraz tradycji środowiskowych. Szczególny nacisk w programie zostaje położony na projekty kompleksowe, integrujące zarówno nadawców – twórców depozytariuszy i nosicieli treści kultury wywodzących się ze społeczności lokalnych i regionalnych oraz profesjonalistów i znawców w swoich dziedzinach, jak i odbiorców (indywidualnych i zbiorowych). Istotne jest rejestrowanie, dokumentowanie i archiwizowanie materialnych i niematerialnych przejawów kultur tradycyjnych; tworzenie odpowiednich metod i narzędzi służących ich ochronie i upowszechnianiu; wypracowywanie i dzielenie się dobrymi praktykami oraz nawiązywanie interdyscyplinarnych i międzyśrodowiskowych kontaktów; wykorzystywanie wszelkich form i sposobów promocji podejmowanych działań, w tym tworzenie ogólnodostępnych repozytoriów związanych z zasobami kultur tradycyjnych i ich transformacjami. O dofinansowanie w ramach programu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego: samorządowe instytucje kultury (z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
	terytorialnego); organizacje pozarządowe; podmioty prowadzące działalność gospodarczą: kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne. – Wspieranie działań muzealnych Celem programu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także – prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych i wydawniczych. O dofinansowanie w ramach programu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego: samorządowe instytucje kultury – z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego; organizacje pozarządowe; kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne. – Miejsca pamięci i trwałe upamiętnienia w kraju Strategicznym celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości. Program ma za zadanie stworzenie możliwości sprzyjających otoczeniu tych miejsc stałą i stabilną opieką, polegającej w szczególności na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania miejsca pamięci oraz wydarzeń i osób z nim związanych; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy miejscu pamięci; zabezpieczenia i utrzymania miejsca pamięci oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z miejsca pamięci w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości i autentyzmu; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o miejscu pamięci oraz jego znaczeniu dla historii, dziedzictwa i tożsamości narodowej. – Kultura dostępna Celem programu jest wspieranie zadań służących ułatwieniu dostępu do kultury, skierowanych do szerokiego grona odbiorców i sprzyjających integracji społecznej. Działania te powinny służyć osiągnięciu realnych, systemowych i długofalowych efektów w niwelowaniu barier w dostępie do kultury w wymiarach: przestrzennym, ekonomicznym, społeczno -mentalnym i kompetencyjnym ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb osób z miejscowości pozbawionych bezpośredniego dostępu do narodowych zasobów dóbr kultury, instytucji kultury oraz instytucji artystycznych. O dofinansowanie w ramach programu ubiegać się mogą m.in. następujące podmioty prawa polskiego: państwowe instytucje kultury; samorządowe instytucje kultury; jednostki samorządu terytorialnego wyłącznie jako organy prowadzące publiczne szkoły artystyczne, w przypadku szkół nieprowadzących samodzielnej księgowości; organizacje pozarządowe; kościoły i związki

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
	wyznaniowe oraz ich osoby prawne, podmioty prowadzące działalność gospodarczą [21].
Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków	Środki Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przeznaczane są na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków położonych na terenie województwa. Podmioty uprawnione do złożenia wniosku o udzielenie dotacji: Osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie. Szczegółowe informacje dotyczące terminów składania wniosków; wyszczególnienie rodzaju dokumentacji, prac oraz materiałów, na które może zostać udzielona dotacja; wnioski oraz niezbędne dokumenty, które należy złożyć w celu ubiegania się o dotację dostępne są na stronie internetowej: http://wkz.katowice.pl/uslugi/dotacje-i-refundacje
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych – Fundusz Kościelny	Powołany Fundusz Kościelny udziela dotacji na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w szczególności dotyczących: remontów dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszania i odgrzybiania, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, odgromowej). W szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie z Funduszu Kościelnego remontu ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: instrumenty muzyczne, dzwony) oraz stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: ołtarze, polichromie, freski, posadzki). Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze strony: https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-koscielny
Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnoprawnych	Dotacje w ramach działalności funduszu udzielane są na m.in. likwidację barier architektonicznych (w tym, także w obiektach zabytkowych) w myśl projektu Dostępna przestrzeń. Podmiotami uprawnionymi do otrzymywania środków są właściciele obiektu wymagającego likwidacji barier. Dotacja może być udzielona w wysokości do 50% wartości dla podmiotu, który nie jest przedsiębiorcą oraz do 30% wartości dla przedsiębiorcy.
Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027	W lipcu 2021 roku rozpoczęły się konsultacje społeczne założeń programu na lata 2021-2027. Wyznaczono Priorytet VII: Kultura, w ramach którego określono cel szczegółowy 4.6: Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
	Wsparciem w ramach określonego priorytetu zostaną objęte państwowe i współprowadzone instytucje kultury, biblioteki przechowujące Narodowy Zasób Biblioteczny oraz publiczne szkoły i uczelnie artystyczne. Ponadto o wsparcie będą mogły ubiegać się jednostki samorządu terytorialnego oraz kościoły i związki wyznaniowe w zakresie prowadzonej działalności kulturalnej, zlokalizowane na obszarach wpisanych na listę UNESCO lub Pomników Historii.
Rządowy Program Odbudowy Zabytków	Rządowy Program Odbudowy Zabytków jest to Program, który wspiera samorządy w poprawieniu stanu, odbudowie i remontach obiektów zabytkowych przyczyniając się tym samym do poprawy ich stanu i uchroni przed degradacją i niszczeniem. Program dopuszcza finansowanie obiektów posiadających wpis do ewidencji lub rejestru zabytków i będących w posiadaniu jednostki samorządu terytorialnego lub jednostki organizacyjnej podległej jednostce samorządu terytorialnego. Program kierowany jest bezpośrednio do jednostek samorządu terytorialnego, a za ich pośrednictwem również do innych podmiotów zobowiązanych do opieki nad zabytkami. Dofinansowanie będzie przyznawane na realizację zadań inwestycyjnych związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami. Może być przeznaczone na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego albo na udzielenie dotacji samorządowej na takie prace. Dofinansowanie z Programu może wynieść maksymalnie 98% wartości inwestycji, a minimalny wkład własny - 2%. Wnioski będą mogły być składane w aplikacji Polski Ład udostępnionej przez BGK, w jednej z trzech kategorii: • do 150 000 zł • do 500 000 zł • do 3 500 000 zł. Więcej informacji na stronie: https://www.bgk.pl/programy-i-fundusze/programy/rzadowy-program-odbudowy-zabytkow/
Fundusz Termomodernizacji i Remontów (BGK)	Podstawowym celem Funduszu Termomodernizacji i Remontów jest pomoc finansowa dla inwestorów realizujących przedsięwzięcia termomodernizacyjne i remontowe oraz wypłata rekompensat dla właścicieli budynków mieszkalnych, w których były lokale kwaterunkowe. W przypadku obiektów zabytkowych możliwe jest uzyskanie premii remontowej stanowiącej 60% kosztów przedsięwzięcia remontowego. Beneficjentem premii remontowej są właściciele lub zarządcy budynków wielorodzinnych, których użytkowanie rozpoczęto: • przed dniem 14 sierpnia 1961 r. lub co najmniej 20 lat przed dniem złożenia wniosku o premię remontową do banku kredytującego oraz

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
	• budynek ten należy do społecznej inicjatywy mieszkaniowej lub towarzystwa budownictwa społecznego; • budynek ten został wybudowany przy wykorzystaniu kredytu udzielonego przez BGK na podstawie wniosków o kredyt złożonych do dnia 30 września 2009 r. lub przy wykorzystaniu finansowania zwrotnego w rozumieniu ustawy z dnia 26 października 1995 r. o niektórych formach popierania budownictwa mieszkaniowego bez względu na status prawny, z wyłączeniem jednostek budżetowych i samorządowych zakładów budżetowych. Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze strony: https://www.bgk.pl/podmioty-rynku-mieszkaniowego/modernizacja-i-rewitalizacja/premia-remontowa-z-funduszu-termomodernizacji-i-remontow/?gclid=Cj0KCQjwjvaYBhDlARIsAO8PkE0Bc9zj_SXOzpDG7-pyqSOtQjEU2wf4z-NAibrbbOxX50gy_mYuPM8aAk8uEALw_wcB
Finansowanie z fundacji	Istnieje pozyskiwania funduszy zewnętrznych pochodzących z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange. Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze stron: https://www.fundacjalotto.pl/ http://fundacjakghm.pl/ https://fundacja.pgnig.pl/ https://fundacja.orange.pl/ https://fundacja.santander.pl/ https://www.citibank.pl/poland/kronenberg/polish/index.htm https://www.fundacjapkobp.pl/ https://www.pekao.com.pl/o-banku/odpowiedzialnosc-spoleczna/fundacja-banku.html#

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

W okresie obowiązywania *Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Dębowiec na lata 2024-2027*, gmina przeznaczy środki na konserwację zabytków zdobyte ze źródeł publicznych lub prywatnych. Będą one przeznaczane na cele wyznaczone przez administrujących zabytkowymi obiektami. Na bieżąco wg potrzeb wykonywane będą prace renowacyjne obiektów umieszczonych w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Załącznik nr I – Wykaz obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków

Aneks numer 1 – wykaz zabytków nieruchomych

Tabela 6. Wykaz zabytków nieruchomych.

OBIEKTY UJĘTE W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW		
Lp.	obiekt	aktualny adres
Sołectwo Dębowiec		
1	Zespół dworsko-parkowy;	ul. Spółdzielcza
2	Dwór, ul. Spółdzielcza 6, mur. pocz. XIX w.;	
3	Dozorcówka w zespole dworskim, ul. Spółdzielcza mur., pocz. XX w.	
4	Brama, ogrodzenie, most wjazdowy do dworu, ul. Spółdzielcza, mur. żel. I ćw. XX w.	
5	Most na drodze do Simoradza, żel. Bet., lata 30te XX w.;	ul. Skoczowska
6	Budynek Straży Pożarnej, ul. Cieszyńska, mur., 1925 r.;	ul. Cieszyńska 20
7	Dom nr 14, byłe MO, ul. Cieszyńska 45, mur., ok. 1900 r.;	
8	Dom nr 17 (plebania), ul. Cieszyńska mur. XVII, przebudowany. 1928 r.;	ul. Cieszyńska 27
9	Dom nr 19, ul. Cieszyńska 9, mur., 1897 r.;	
10	Dawny spichlerz i obora w zespole podworskim, mur., XVIII-XX w.;	ul. Rolnicza
11	Stodoła 1, ul. Cieszyńska 9, mur., 1890 r.;	
12	Stodoła 2, ul. Cieszyńska 9, mur., 1890 r.;	
13	Obora, ul. Cieszyńska 9, mur., 1890 r.;	
14	Silos, ul. Cieszyńska 9, beton, lata 20te XX w.;	
15	Dom nr 26, ul. Szkolna 35, mur., XVIII-XIX w.;	
16	Stodoła nr 26, ul. Szkolna 35, I ćw. XX w.;	
17	Dom nr 55 (była gospoda), Rajska 62, mur., 1876 r.;	

OBIEKTY UJĘTE W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW		
Lp.	obiekt	aktualny adres
18	Dom nr 69, ul. Żniwna 85, mur., ok. 1930 r.;	
19	Dom 83 ul. Stroma 83, mur., lata 30te XX w.;	ul. Stroma 19
20	D. szkoła nr 116, ul. Cieszyńska 29, mur., lata 30te XX w.;	
21	Willa nr 150, ul. Szkolna 10, mur., lata 20te XX w.;	
22	Dom nr 158, ul. Żniwna 12, mur., lata 30te XX w.;	ul. Żniwna 12A
23	Budynek Szkoły Podstawowej nr 160, ul. Szkolna 3, mur., 1908 r.;	ul. Szkolna 5
24	Dom 181, ul. Łęgowa 27, mur., ok. 1900 r.;	
25	Dawny spichlerz-rotunda z oborą, ul. Szkolna, mur., XVIII w. –wpisany do rejestru zabytków;	ul. Szkolna 41
26	Kościół p. w. św. Małgorzaty, ul. Cieszyńska, mur. 1857 r.;	ul. Cieszyńska 26
27	Kaplica ewangelicka, ul. Cieszyńska, mur., 1914 r.;	ul. Cieszyńska 4
Sołectwo Gumna		
1	Budynek OSP, mur., pocz. XX w.;	ul. Beskidzka 57
2	Dom nr 8 (dawny zajazd), przy drodze krajowej, mur., XIX-XX w.;	ul. Piastowska 12
3	Kamienica nr 10, pocz. XX w., pocz. XX w.;	ul. Beskidzka 47
4	Dom nr 14, mur., 1888 r.;	ul. Boczna 3
5	Dom nr 33 (parafia ewangelicka), mur., I ćw. XX w.;	ul. Beskidzka 44
6	Dom nr 40, mur., pocz. XX w.;	ul. Beskidzka 51
7	Dom nr 41, drew., 1904 r.;	ul. Beskidzka 23
9	Budynek gospodarczy przy nr 41, mur., 1909 r.;	
9	Stodoła przy nr 41, drew., 1919 r.;	
10	Dom nr 43, mur., lata 30te XX w.;	ul. Piastowska 13
11	Dom cmentarny, mur., pocz. XX w.;	ul. Beskidzka 38
Sołectwo Iskrzyczyn		

OBIEKTY UJĘTE W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW		
Lp.	obiekt	aktualny adres
1	Dom nr 50, mur., 1933 r.;	ul. Wiejska 15
2	Budynek przedszkola, mur., lata 20te XX w.;	ul. Wiejska 17
3	Dom nr 62, mur. drew., XVIII-XIX w.	ul. Wiejska 4
4	Stajnia przy nr 62;	
5	Zespół podworski;	ul. Cytrnowa 4 i 9
Sołectwo Kostkowice		
1	Dwór, mur. 1835 r.;	ul. Dworska 80, 82, 84
2	Stodoła podworska 1, mur., IV ćw. XIX w.;	
3	Obora w zespole podworskim, mur., k. XIX w.;	
4	Obora podworska 2, mur., IV ćw. XIX w.;	
5	Warsztat w zespole dworsko-parkowym, mur., XIX/XX w.;	
6	Dom nr 4, ul. Topolowa 25, mur., k. XIX w.;	
7	Dom nr 51 (przysiółek Samlowiec), mur., 1919 r.;	ul. Samlowiec 51
8	Dom, ul. Rzeczna 9, poł. XIX w.;	
9	Budynek Ochotniczej Straży Pożarnej, mur., 1923 r.;	ul. Dworska 1
10	Dom, ul. Dębowiecka 97, mur., 1931 r.;	
11	Dom (d. zajazd), ul. Dębowiecka 50, mur., pocz. XX w.;	
12	Zespół dworsko-parkowy;	ul. Dworska 80, 82, 84
Sołectwo Ogrodzona		
1	Dom parafialny, mur., 1863 r.;	ul. Kościelna 2
2	Budynek szkoły, mur., k. XIX w.;	ul. Wiedeńska 18
3	Dawny dwór-dom RSP Promień, mur., XVIII-XIX w.;	ul. Centralna 2
5	Budynek gospodarczy w zespole dworskim, mur., I poł. XX w.;	ul. Centralna 2

OBIEKTY UJĘTE W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW		
Lp.	obiekt	aktualny adres
5	Budynek inwentarski w zespole dworskim, mur., I poł. XIX w.;	
6	Budynek 21 (d. poczta konna), mur., 1896r.;	ul. Wiedeńska 21
7	Dom nr 26 (d. wójtostwo), mur., XVIII-XIX w.;	ul. Kościelna 28
8	Stodoła przy nr 26, mur., XVIII-XIX w.;	
9	Obora przy nr 26;	
10	Dom nr 32 (przedszkole), mur., k. XIX w.;	ul. Kościelna 10
11	Dom nr 37, mur., II poł. XIX w.;	ul. Centralna 22
12	Dom nr 39, mur., 1885 r.;	ul. Centralna 40
13	Willa nr 73, mur., lata 30te XX w.;	ul. Kościelna 23
14	Dom mleczarni nr 76, mur., lata 30te XX w.;	ul. Centralna 3
15	Mleczarnia nr 76, mur., lata 30te XX w.;	ul. Centralna 1
16	Budynek OSP, mur., lata 20te XX w.;	ul. Centralna 10
17	Zespół dworski;	ul. Centralna 2
18	Kościół p. w. św. Mateusza, mur., 1855 r. –wpisany do rejestru zabytków;	ul. Kościelna 1
19	Kaplica ewangelicko-augsburska, tzw. Stacja kaznodziejska, mur., XIX-XX w.;	ul. Przemysłowa 3
20	Kaplica, mur., ok. XIX w.;	
Sołectwo Simoradz		
1	Dawna gorzelnia, mur., I poł. XIX w. –wpisana do rejestru zabytków;	ul. Kasztanowa 2
2	Szkoła Podstawowa, mur., 1903 r.;	ul. Kręta 15
3	Dom nr 23, drew., XIX-XX w.;	ul. Główna 5
4	Stodoła przy nr 23, drew., pocz. XX w.;	
5	Dom nr 44, mur., 1927 r.;	ul. Sienna 31
6	Budynek gospodarczy przy nr 44, mur., lata 20te XX w.;	

OBIEKTY UJĘTE W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW		
Lp.	obiekt	aktualny adres
7	Dom nr 46, mur., I ćw. XX w.;	ul. Sienna 1
8	Dom nr 87, mur., lata 30te XX w.	ul. Krajobrazowa 2
9	Kościół ewangelicko-augsburski, mur., pocz. XX w.;	ul. Główna 77
10	Kościół p.w. św. Jakuba, XV-XVI w., 1892 r. –wpisany do rejestru zabytków;	pl. Św. Jakuba 1
Sołectwo Łączka		
1	Budynek gospodarczy, do nr 10 mur., XIX-XX w.;	ul. Graniczna 4
2	Dom 21, drew. Ok. 1930 r.;	ul. Wiedeńska 27
3	Dom nr 28, mur., d. czworak, ok. 1900 r.;	ul. Wspólna 6
4	Stodoła przy nr 25, mur., 1865 r.;	ul. Spacerowa 1

Tabela 7. Wykaz parków i cmentarzy.

OBIEKTY UJĘTE W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW	
Lp.	obiekt
Sołectwo Dębowiec	
1	Cmentarz rzymskokatolicki, 1857 r.
2	Cmentarz ewangelicki, poł. XIX w.
3	Park i parkowa wyspa na stawie, XIX w.
Sołectwo Gumna	
1	Cmentarz ewangelicki, zał. pocz. XX w.;
Sołectwo Ogrodzona	
1	Cmentarz ewangelicki, zał. 1877 r.
2	Cmentarz rzymskokatolicki , zał. 1891 r.
3	Cmentarz rzymskokatolicki, tzw. Stary, zał. poł. XVI w.
Sołectwo Simoradz	
1	Cmentarz rzymskokatolicki, zał. II poł. XIX w.
2	Cmentarz ewangelicki, zał. 1858 r.
Sołectwo Kostkowice	

OBIEKTY UJĘTE W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW		
Lp.	obiekt	
1	Park dworski, zał. 1840 r.	

Tabela 8. Wykaz obiektów małej architektury.

OBIEKTY UJĘTE W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW	
obiekt	aktualny adres/ lokalizacja
Sołectwo Dębowiec	
Krzyż przykościelny, kam., 1890 r.	ul. Cieszyńska 26
Krzyż, kam., 1919 r.;	ul. Łęgowa 27
Sołectwo Iskrzyczyn	
Krzyż, kam., pocz. XX w.	ul. Okrężna 1
Sołectwo Kostkowice	
Kapliczka przydrożna –krzyż z postacią Ukrzyżowanego i figurą Matki Boskiej w niszy, 1930 r.	ul. Samlowiec 45
Sołectwo Ogrodzona	
Figura Jana Nepomucena, kam., 1857 r.	ul. Kościelna 2
Krzyż przydrożny, kam., 1946 r.	ul. Wiedeńska 38
Krzyż przydrożny, kam., 1932 r.	ul. Rodzinna 13
Sołectwo Łączka	
Krzyż przydrożny, kam., 1946 r.	ul. Cesarska 49

Aneks numer 2 – wykaz zabytków archeologicznych

Lp.	Miejscowość	Nr stanowiska	Obiekt	Datowanie
1.	Dębowiec	AZP 107-44/28	Ślad osadnictwa	Średniowiecze/ okres nowożytny
2.	Gumna	AZP 109-44/19	Osada	Neolit/ OWR / późne średniowiecze
3.	Gumna	AZP 108-45/5	Osada	Neolit
4.	Gumna	AZP 108-44/8	Osada	Prehistoria
5.	Kostkowice	AZP 108-45/7	Ślad osadnictwa	Okres nowożytny
6.	Ogrodzona	AZP 108-46/6	Ślad osadnictwa	Okres nowożytny
7.	Ogrodzona	AZP 109-45/6	Ślad osadnictwa	Prehistoria/ późne średniowiecze
8.	Ogrodzona	AZP 108-45/8	Osada	Średniowiecze
9.	Ogrodzona	AZP 108-44/3	Osada, ślad osadnictwa	Neolit/ okres halsztacki/ okres nowożytny
10.	Ogrodzona	AZP 108-44/4	Ślad osadnictwa	OWR
11.	Ogrodzona	AZP 109-45/35	Osada (?)	Prehistoria/ OWR
12.	Ogrodzona	AZP 109-45/41	Ślad osadnictwa	Prehistoria

Lp.	Miejscowość	Nr stanowiska	Obiekt	Datowanie
13.	Ogrodzona	AZP 108-44/9	Ślad osadnictwa, osada	Prehistoria / neolit
14.	Ogrodzona	AZP 108-44/10	Ślad osadnictwa, osada	Prehistoria
15.	Ogrodzona	AZP 109-45/18	Ślad osadnictwa	Neolit/ epoka brązu
16.	Simoradz	AZP 107-45/3	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia

Spis tabel

TABELA 1. SZLAKI ROWEROWE PRZEBIEGAJĄCE PRZEZ TEREN GMINY DĘBOWIEC. 19
TABELA 2. WYKAZ OBIEKTÓW UJĘTYCH W REJESTRZE ZABYTKÓW WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO NA TERENIE GMINY DĘBOWIEC. 31
TABELA 3. CELE OPERACYJNE I DZIAŁANIA PRZEWIDZIANE DO REALIZACJI W RAMACH PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY DĘBOWIEC NA LATA 2024-2027. 40
TABELA 4. PRZYKŁADOWE MIERNIKI REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY DĘBOWIEC NA LATA 2024-2027. 45
TABELA 5. MOŻLIWOŚCI POZYSKANIA ŹRÓDŁA DOFINANSOWANIA DZIAŁAŃ UJĘTYCH W GMINNYM PROGRAMIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY DĘBOWIEC NA LATA 2024-2027. 47
TABELA 6. WYKAZ ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH. 53
TABELA 7. WYKAZ PARKÓW I CMENTARZY. 57
TABELA 8. WYKAZ OBIEKTÓW MAŁEJ ARCHITEKTURY. 58

Spis fotografii

FOTOGRAFIA 1. MAPA GMINY DĘBOWIEC Z OZNACZENIEM SZLAKÓW NORDIC WALKING. 19
FOTOGRAFIA 2. TĘŻNIA SOLANKOWA W DĘBOWCU – JEDNA Z GŁÓWNYCH ATRAKCJI TURYSTYCZNYCH GMINY. 20
FOTOGRAFIA 3. KOŚCIOŁY EWANGELICKIE W DĘBOWCU (OD LEWEJ) I SIMORADZU (OD PRAWEJ). 26
FOTOGRAFIA 4. WIDOK NA DWÓR W DĘBOWCU. 26
FOTOGRAFIA 5. WIDOK NA DAWNĄ STRAŻNICĘ OSP W DĘBOWCU. 27
FOTOGRAFIA 6. WIDOK NA OBELISK UPAMIĘTNIAJĄCY FAKT PIERWSZEGO ZRZUTU „CICHOCIEMNYCH". 27
FOTOGRAFIA 7. WIDOK NA DAWNY SPICHLERZ ROTUNDĘ W DĘBOWCU. 28
FOTOGRAFIA 8. WIDOK NA DAWNĄ GORZELNIE W SIMORADZU. 28
FOTOGRAFIA 9. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PW. ŚW. JAKUBA W SIMORADZU. 29
FOTOGRAFIA 11. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PW. ŚW. MATEUSZA W OGRODZONEJ. 30
FOTOGRAFIA 12. WIDOK NA OBIEKTY ZABYTKOWE Z GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW STANOWIĄCE WŁASNOŚĆ GMINY – SZKOŁA W DĘBOWCU (OD LEWEJ) I SZKOŁA W OGRODZONEJ (OD PRAWEJ). 34